

MAGAZINE

VOOR PEDAGOGISCHE PROFESSIONALS KIND EN EDUCATIE

HOGESCHOOL KPZ

VEERKRACHT

NUMMER

01

MAART 2024

**KANSEN
CREEREN**

MET KENNIS

**FIRST LEGO
LEAGUE**

OP IKC TOERMALIJN

WERKWEEKEN

OP HOGESCHOOL KPZ

INHOUD

8

EEN GOEDE LERAAR IS EEN RIJKE ERVARINGSLERAAR!

De werkweken op Hogeschool KPZ
VÉRONIQUE DAMOISEAUX

22

LICHTVOETIGE DIERENGEDICHTEN EN RAKE OPGROEGEDICHTEN

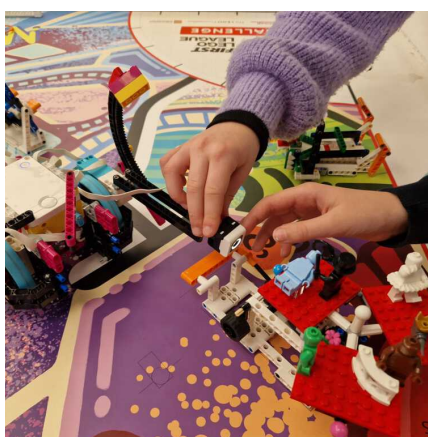
Twee dichtbundels die kans maken op Boon 2024
BOUKJE BRUINS

14

YO THEOLE HO!

Stichting Theole en de samenwerking met Nepal
THEO HULSHOF, BERT THOLE EN GERTINE VORSTELMAN

26

FIRST LEGO LEAGUE OP IKC TOERMALIJN

School in beeld
ERNST MEIJER

EN VERDER

Kansen creëren met kennis
4

Inter-professioneel leren over de ontwikkeling van jonge kinderen
18

Hoe de zaakvakken het leesonderwijs gaan redden
28

Waar komen studenten Pedagogisch Educatief Professional terecht?
30

Professionele vorming in het nieuwe curriculum
36

Agenda
39

Portret
ACHTERZIJDE

BESTE LEZER,

Met regelmatig lezen we in de kranten over de (niet al te beste) staat van het leesonderwijs in Nederland. Eind februari kopte *de Volkskrant* 'Kennis is een absolute voorwaarde' (vul aan: om teksten goed te begrijpen) en in dat artikel benadrukt Aarnoutse (84 jaar, emeritus hoogleraar aan de Radboud Universiteit in Nijmegen) het belang van kennis: onderzoeken laten al tientallen jaren zien dat kennis een voorwaarde is voor het begrijpen van teksten. Christie Sluiter, hogeschooldocent geschiedenis, legt in het openingsartikel uit hoe kennisopbouw werkt en doet uit de doeken waarom kennis zo belangrijk is. Vakgroepcollega Ron Meijer zet in een opiniestuk uiteen dat de vakvakken zelf dus veel meer aandacht zouden moeten krijgen in de basisschool; dat biedt ook kansen voor de leesvaardigheid. In het volgende nummer (dat net voor de zomer uit komt) zullen we een vervolg geven aan kennisopbouw en kansen voor taal/lezen.

Hogeschool KPZ draagt niet alleen bij aan goed onderwijs in eigen land. Bert Thole, hogeschooldocent Levensbeschouwing, en Theo Hulshof vertellen over de samenwerking met scholen in Nepal en het ontstaan van de stichting Theole. Gertine Vorstelman laat zien hoe nieuwe inzichten hun weg vinden richting het Nepalese onderwijs. Tweedejaars studenten van Hogeschool KPZ nemen zelf ook een kijkje over de grens: in een interview belichten begeleiders de bijzonderheden van de werkweken en waarom het zo belangrijk is over je grenzen te kijken, ook als dat in het binnenland is.

Was jij op het congres voor het Jonge kind? Het congres, bedoeld voor professionals verbonden aan onderwijs en kinderopvang, bood niet alleen veel praktische ideeën en inspiratie, maar ook een platform voor interprofessioneel kennisdelen. Gemist? Lees het artikel en wees erbij volgend jaar. De rubriek School in beeld biedt eveneens inspiratie. Spelen de kinderen op jullie scholen nog veel met lego? Op IKC Toermalijn werken kinderen van de voormalige Plus- en Klusklas in het Leerlab samen aan uitdagende lego-vraagstukken.

Ten slotte aandacht voor poëzie: Boukje Bruins belicht twee recent uitgekomen bundels. Mooi om voor te lezen én om over te praten. Poëzie als reflectiemiddel past ook in de lijn van PROVO. Waar dat voor staat? Lees het laatste artikel in deze *Veerkracht* en je bent weer helemaal op de hoogte.

Veel leesplezier.
Véronique Damoiseaux, eindredacteur

TIP DE REDACTIE

Heb je suggesties of opmerkingen? Laat het ons weten en mail naar veerkracht@kpz.nl

KANSEN CREËREN MET KENNIS

VIER REDENEN WAAROM INVESTEREN IN EEN RIJKER KENNISFUNDAMENT PRIORITEIT MOET KRIJGEN IN HET BASISONDERWIJS

Het ambacht van leraren is complex. Om het moeilijkste en mooiste vak ter wereld te verstaan, moeten leraren heel wat kennen en kunnen. In dit artikel gaat het vooral over dat ‘kennen’, over het belang van kennis voor de leraar en de leerling.

Dat belang is decennialang onvoldoende erkend. In het recent verschenen boek *De kunst en kunde van het lesgeven* (2023) maken de auteurs, Kirschner, Hendrick en Heal, met gevoel voor drama met het voorbeeld van de vroeg negentiende-eeuwse chirurgie duidelijk wat er daardoor eigenlijk op het spel staat. Op een vloer van bloed en zaagsel, met bevuile schort en een totaal gebrek aan hygiëne, voerden de chirurgen als waren het artiesten voor een toegestroomd publiek hun operaties uit. Het liefst zo snel mogelijk. Ze werden daardoor gezien als vaardige professionals, ondanks de hoge sterftcijfers. Ze vergelijken die praktijk met het onderwijs:

Bepaalde aspecten van het moderne onderwijs hebben veel gemeen met de vroeg negentiende-eeuwse chirurgie, in die zin, dat sommige onderwijspraktijken doeltreffend lijken, terwijl de patiënt er in werkelijkheid slechter van wordt.

De laatste vijftig jaar werd het onderwijs gedomineerd door een visie op lesgeven die niet gebaseerd is op experimenteel bewijs, maar op filosofische en vaak politieke overtuigingen waarin het duidelijk zichtbare schouwspel van het lesgeven voorrang heeft gekregen boven het verborgen geheim van het leren. Het beeld van John Keating die in *Dead Poets Society* boven op zijn bureau staat, is voor sommigen het symbool geworden van wat goed onderwijs is, waarin spektakel boven alles gaat. (...) Een didactiek waarbij de leerlingen het heel druk hebben terwijl ze erg weinig leren, is een losgeslagen didactische aanpak, die net als de operaties van Robert Liston, waarschijnlijk meer kwaad doet dan goed. (Kirschner, Hendrick & Heal, 2023, p. 12).

Dat er wat op het spel staat, is inmiddels wel duidelijk. Het dalende (lees)niveau en de groeiende kansengelijkheid hebben de onderwijsinspectie er in *De Staat van het Onderwijs* (2023) toe aangezet de schoolbesturen de opdracht te geven werk te maken van de basisvaardigheden in taal en rekenen. In zijn boek *Nog wat geleerd vandaag* (2023) beschrijft journalist Maarten Huygen echter hoe juist kennis van de wereld weer terugkeert in het onderwijs als antwoord op deze ontwikkelingen. Veel leraren weten namelijk dat wie wil inzetten op kansengelijkheid en bevordering van leesprestaties, moet inzetten op een kennisrijk curriculum. Scholen als de Alan Turingschool in Amsterdam en het onlangs opgerichte Nederlands Kennis Curriculum werken aan doorlopende leerlijnen met kennis als basis voor onder andere leesonderwijs. In dit artikel vier redenen waarom dat zinvol is en een rijker kennisfundament prioriteit moet krijgen in het basisonderwijs.

1 DE AANWEZIGHEID VAN KENNIS IS EEN VOORWAARDE VOOR HET LEREN VAN NIEUWE KENNIS

Het activeren van voorkennis is met reden een vast onderdeel van beproefde didactische modellen. Zoals David Ausubel in 1968 al schreef: 'De meest invloedrijke factor voor leren is dat wat de lerende al weet.' Nieuwe kennis moet worden ondergebracht in bestaande kennisschema's in ons hoofd en wordt als het ware opgehangen aan mentale kapstokken (Kirschner, Claessens & Raaijmakers, 2018). Wie die mentale kapstok mist, heeft meer problemen met het leren van nieuwe dingen en het opnemen van nieuwe informatie. En ook: wie onjuiste kennis in het hoofd heeft, krijgt problemen met het leren van nieuwe stof. De misconcepties in het hoofd blokkeren het leren. Een goede leraar brengt dus eerst misconcepties aan het licht door voorkennis te activeren en maakt leerlingen zich daar vervolgens bewust van. Ook lost een goede leraar het probleem van een eventueel gebrek aan voorkennis op door leerlingen voorafgaand aan een nieuw onderwerp eerst nieuwe kapstokken voor het brein aan te bieden door leerlingen een kader te bieden van zogenaamde 'ankerbegrippen'.

Dat zijn begrippen die een centrale rol spelen in een kennisgebied, zoals 'wereld', 'land' en 'stad', of 'oudheid' en 'middeleeuwen' (Kirschner, Claessens & Raaijmakers, 2018, p. 112). Leerlingen kunnen zo een kennisstructuur opbouwen waaraan zij de nog te leren nieuwe kennis kunnen ophangen. Wie nieuwe dingen wil leren, heeft dus voorkennis en kennisstructuren nodig en een voortdurende activatie van deze kennis. 'Het langetermijn-geheugen, dat bestaat uit de kennis en vaardigheden, is het met kennis geconstrueerde leidingstelsel dat de binnenkomende wereld verwerkt' (Huygen, 2023, p. 36). Goede doorlopende leerlijnen, waarbij het voor leraren duidelijk is wat hun leerlingen al weten, zorgen ervoor dat dit leidingstelsel door de schooljaren (en -systemen) heen niet verstopten.

Daarbij geldt ook dat hoe meer je weet over een bepaald onderwerp, hoe meer aanknopingspunten je hebt over dat onderwerp en hoe rijker en complexer de kennisschema's in de hersenen worden. Dat maakt dat er diepere, conceptuele kennis ontstaat die het mogelijk maakt om (verschillende soorten) problemen (verschillend) op te lossen.

Wie meer weet, stelt andere vragen en lost sneller en beter problemen op (Kirschner, Claessens & Raaijmakers, 2018, p. 40). Dat motiveert en leidt weer tot creativiteit. Het populaire en op veel scholen omarmde onderzoekende en ontwerpde leren is dus pas succesvol als leerlingen naast de juiste begeleiding een kennisbasis hebben van waaruit zij gezamenlijk vertrekken.

2 GEDEELDE KENNIS MAAKT SAMENWERKEN MOGELIJK

Gezamenlijk kennis opbouwen schept daarnaast een band. Kennis is als cement dat verschillende onderdelen bij elkaar houdt. Wanneer leerlingen met verschillende sociale en culturele achtergronden en een andere mate van culturele geletterdheid met elkaar moeten kunnen samenwerken, is het belangrijk dat er een gezamenlijk kader is dat iedereen kent. Samen bouwen aan kennis waarvan iedereen nog weinig afweet en aan de slag gaan met gedeelde kennis werkt verbindend.

Bovendien is het nodig dat leerlingen over specifieke zaken gedeelde kennis hebben. Er is nogal wat te doen over burgerschapsonderwijs. Ook hier dalen de Nederlandse onderwijsprestaties. Internationaal gezien scoren Nederlandse jongeren lager op het gebied van burgerschapskennis, dus kennis over de functie van wetten, de principes van de democratische rechtsstaat en de toepassing daarvan in de praktijk. Ook houden zij de politieke actualiteit minder goed bij, zijn ze minder politiek geïnteresseerd en geven ze ook zelf aan minder vaardig te zijn op dit gebied (Daas, 2023). Verschillende onderzoekers geven aan dat een gebrek aan breed gedeelde kennis, in het bijzonder over de principes van de democratische rechtsstaat, de democratie onder druk zet (Bootsma & Naaijken, 2023, p. 31). Werken aan common ground door middel van gedeelde kennisopbouw is dus van groot belang. Zeker wanneer we in acht nemen dat het een vast onderdeel zou moeten zijn van een goede dialoog – het toverwoord in tijden van polarisatie en vast onderdeel van vrijwel elk burgerschapsplan op scholen. Kennis opdoen over de ander en ons inleven is een centrale opdracht voor iedere professional die de dialoog op een goede manier wil vormgeven in zijn of haar organisatie, dus ook op school (Brandsma, 2019, p. 73).

Aandacht voor de kerndoelen omtrent 'je oriënteren op jezelf en op de wereld' is dus ook om die reden een goed idee. Vakken als aardrijkskunde en geschiedenis hebben multiperspectiviteit immers expliciet in de vakdidactische doelen opgenomen. Wie wil investeren in burgerschapsvorming, doet er daarom goed aan deze vakken een serieuze plek in het curriculum te geven.

3 MEER KENNIS, MEER KANSENGELIJKHEID

Investeren in onderwijs in kennis van de wereld leidt bovendien tot gelijkere kansen. Hierboven bleek al dat het hebben van voldoende voorkennis van groot belang is voor het opnemen van nieuwe kennis. Kinderen met hoogopgeleide, rijke ouders beschikken vaker over een grotere culturele bagage dan kinderen van lager opgeleide ouders. Ze lezen vaker boeken, worden vaker meegenomen naar culturele uitstapjes en krijgen vaker educatief speelgoed. Kortom, hun thuismilieu is 'educatief rijker' en hun algemene ontwikkeling (hun kennis van de wereld) is groter. Hierdoor hebben ze meer kapstokken in hun hoofd waaraan nieuwe kennis zich makkelijker hecht. Bovendien is hun woordenschat daardoor beter (Ledoux, 2022), waardoor ook het lezen van complexere teksten hen beter af gaat. Bij kinderen van lager opgeleide ouders, zien we vaker dat de verbinding met een educatief rijke ontwikkeling en dito taal, minder vanzelfsprekend is. Juist deze kinderen hebben daarom veel baat bij een kennisrijk curriculum. Verhoogde inzet op taal en rekenen lijkt op de korte termijn resultaten te boeken, maar op de lange termijn lopen kinderen opnieuw vast door een gebrek aan referentie en woordenschat als ze op de middelbare school met moeilijker en langere teksten te maken krijgen. 'Een systematisch, goed opgebouwd aanbod wereldoriëntatie met een doorlopende leerlijn, vanaf de kleutergroepen tot in groep 8, is essentieel om bij kinderen de algemene kennis op te bouwen die ze nodig hebben voor hun vaardigheid in begrijpend lezen en luisteren en voor hun verdere schoolloopbaan' (Ledoux, 2022, Accent op wereldoriëntatie) In de nieuwe kerndoelen voor taal wordt de verbinding met deze vakken dan ook actiever gezocht. Collega Ron Meijer breekt daarom in een opiniestuk in deze *Veerkracht* een lans voor het lezen van teksten waarmee je bijdraagt aan het opbouwen van kennis in de zaakvakken.

4 ALLEEN EEN LERAAR MET KENNIS KAN LESGEVEN

Het ambacht van een leraar is complex. Veel van wat het vakmanschap inhoudt is moeilijk in eindtermen of leeruitkomsten te vatten. Weten wat een specifieke leerling of klas op precies dat moment nodig heeft, omgaan met mondige ouders, met dynamiek in een groep, met een voortdurend veranderend curriculum en gecompliceerde sociaal-emotionele situaties zijn allemaal vormen van stilzwijgende kennis die moeilijk te omschrijven zijn, zelfs voor de allerbeste, meest ervaren leraren. Wat echter wel duidelijk wordt uit onderzoek naar eigenschappen van effectieve, goede leraren, is dat ze een gedegen kennis hebben van dat wat ze onderwijzen. Leraren moeten meer dan 'een stap vooruit in het boek van de leerlingen' zijn, ze moeten diepgaande kennis hebben van de vakken waarin ze lesgeven. Alleen dan zijn ze in staat om deze kennis op een samenhangende manier aan te bieden en om te gaan met misconcepten en vragen van leerlingen (Kirschner, Hendrick & Heal, 2023, p. 207). Wie wil investeren in kansrijk en kennisrijk onderwijs, moet dus ook investeren in het opbouwen van vak(didactische) kennis van toekomstige leraren.

Voorbeelden van de manier waarop kennis een concrete plaats in de klas kan krijgen, geven onder andere scholen uit het netwerk Nederlands Kenniscurriculum (NKC). Met thematisch onderwijs waarin de wereldoriënterende vakken centraal staan, laten leerkrachten zien hoe zij met hun klas aan de slag zijn met het opbouwen van kennis van de wereld en zo tegelijkertijd werken aan lees- en schrijfvaardigheden. Bijvoorbeeld door het samen bouwen van een kennismuur. Daarover in een volgende *Veerkracht* meer.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR EN WEBSITES

- Bootsma, M., & Naaijken, E. (2023). *Bijna alles wat je moet weten over thematisch onderwijs*. Kennis, gereedschap, implementatie. Pica.
- Brandtsma, B. (2019). *Polarisatie. Inzicht in de dynamiek van wij-zij denken*. BB in media.
- Daas, R., ten Dam, G., Dijkstra, A., Karkdijk, E., Naayer, H., Nieuwelink, H., & van der Veen, I. (2023). *Burgerschap in Beeld. Burgerschapscompetenties en burgerschapsonderwijs in vergelijkend perspectief*. Amsterdam University Press.
- Huygen, M. (2023). *Nog wat geleerd vandaag? Hoe kennis terugkeert in het onderwijs*. Boom Uitgeverij.
- Kirschner, P., Claessens, L., & Raaijmakers, S. (2018). *Op de schouders van reuzen. Inspirerende inzichten uit de cognitieve psychologie voor leerkrachten*. Ten Brink Uitgevers.
- Kirschner, P., Hendrick, C., & Heal, J. (2023). *De kunst en kunde van het lesgeven. Baanbrekende literatuur over lesgeven en lerareneffectiviteit en de betekenis daarvan voor de praktijk*. Phronese.
- Ledoux, G. (2022). *Kennis van de wereld opbouwen: kerntaak van het onderwijs*. *Onderwijskennis*. Geraadpleegd op 5 februari 2024, van <https://www.onderwijskennis.nl/kennisbank/kennis-van-de-wereld-opbouwen-kerntaak-van-onderwijs>
- Luistertip: Is het tijd voor een Nederlands Kennis Curriculum? (tjipcast.nl)

OVER DE AUTEUR

Christie Sluiter is hogeschooldocent geschiedenis op Hogeschool KPZ.

'EEN GOEDE LERAAR IS EEN RIJKE ERVARINGSLERAAR!'

DE WERKWEKEN OP HOGESCHOOL KPZ

Herinner je je nog de werkweken van Hogeschool KPZ? Als je de pabo deed op onze hogeschool, kan het maar zo zijn dat je mee ging naar Rome. Die reis wordt al meer dan 20 jaar aangeboden aan tweedejaars studenten. Bureau Internationalisering organiseert echter ook werkweken naar andere bestemmingen. Je kunt naar Arhus en Skive in Denemarken, Graz, in Oostenrijk of je blijft in eigen land en gaat naar Ameland. Waarom gaan studenten eigenlijk op werkweek? Wat voor gedachtegoed zit daar achter? Begeleiders en organisatoren vertellen in een interview over de achtergronden en hun ervaringen. Waarover zij vooral enthousiast zijn? De waarde van samen ervaren. Alle werkweken hebben een sterk bindend karakter; de inhoud is echter heel verschillend. Er valt dus ook echt wat te kiezen. Lees maar!

'Wandelen door Rome is als wandelen op een tijdlijn,' zegt Ron Meijer, hogeschooldocent Geschiedenis. 'Het ontstaan van de stad, het Romeinse keizerrijk, de overgang naar het Christendom met al haar kerken: in de gebouwen en kunstwerken, zelfs in de straat, is de geschiedenis zichtbaar en voelbaar. In geschiedenisboeken lijkt de geschiedenis te bestaan uit hoofdstukken. Maar in het echt lopen periodes in elkaar door: de Romeinen zijn niet ineens weg als het Christendom opkomt. We bezoeken bijvoorbeeld een klein kerkje en onder die kerk ligt nog een heiligdom uit de tijd van de Romeinen. We laten ze dat voelen: we fietsen met studenten dwars door Rome. Dan merken ze wel wanneer we fietsen op oude Romeinse wegen, zo hobbelig als die zijn. Kilometers langs strekken die wegen zich uit: wat een werk om zoiets te maken.'

RUIMTE VOOR DIEPERE GESPREKKEN

‘Als je een kleine week weggaat met studenten, krijg je mooie, diepere gesprekken. Als je lesgeeft, is daar niet zoveel tijd voor. Aan het eind van de les komen studenten wel eens naar je toe met vragen, dan ontstaat wel eens zo’n gesprek. Maar in Rome is er meer ruimte voor. Dan sta je aan het hek te kijken naar de Paus die voorbij komt en vragen de studenten later op het terras: geloof jij? En wat betekent de paus voor je? Of ze lopen in stilte door de kerk en vragen later buiten wat dat houten hokje nou was. Dan vertel ik dat tegenwoordig veel geld uit wordt gegeven voor een psycholoog, maar dat mensen vroeger hun verhaal vertelden aan de pastoor, in dat biechthokje.’

‘Geschiedenis is een verhalenvak. Achter al die gebouwen, monumenten, kunstwerken, voorwerpen schuilen verhalen. Als je met een expert op reis gaat, komen die verhalen tot leven. Wij als begeleiders geven die verhalen door. Annemarie, die sinds vorig jaar meegaat naar Rome, kijkt als docent aardrijkskunde anders naar de stad dan ik: zij kijkt naar hoe de stad is opgebouwd, het verschil tussen de wijken en hoe de stad is ontstaan bij de rivier de Tiber en op heuvels, en hoe die zich ontwikkelt richting toekomst. Ik kijk naar de gebouwen, naar wat de mens aan sporen heeft achtergelaten en wat die ons vertellen over het leven in die tijd. Studenten bereiden ook zelf een deel van de werkweek voor, worden expert op een onderdeel. Ik zeg altijd: ‘Als toeristen blijven staan om naar je te luisteren, doe je het goed.’ Meestal bereiden ze zich heel goed voor en worden er ook zelf heel enthousiast over. En in de stad zelf wordt de nieuwsgierigheid steeds gevoed; er is zoveel te zien.’

ERVARINGEN MAKEN DIEPE INDRUK

‘Er gebeuren in zo’n week ook veel onverwachte dingen. Ervaringen maken grote indruk op studenten. In het Pantheon werd eens klassieke muziek gespeeld. Sommigen hadden de tranen in de ogen, ze waren echt geraakt. Nog nooit eerder hadden ze klassieke muziek geluisterd. Juist dat is ook mooi, die verrassende momenten. Studenten gaan echt rijker naar huis na een paar dagen Rome. Zonder ervaringen op te doen tijdens zo’n reis kun je ook een goede leraar zijn, maar wel een basale. Het is natuurlijk realistisch dat je op de basisschool niet steeds de wereld in stapt; veel vaker zul je de wereld de klas binnen halen. Maar het maakt wel uit of jij er als leraar zelf ervaring in hebt opgedaan.’

‘We zijn het aan het werkveld verplicht om rijke studenten af te leveren, studenten die zelf volop ervaringen hebben opgedaan, verhalen kunnen vertellen en doorgeven. In het nieuwe curriculum zouden ze vaak op werkweek moeten gaan, vanuit verschillende expertises. En eigenlijk zou je in het onderwijs de kans moeten geven om ergens expert in te worden, zodat je kinderen vanuit kennis en ervaring enthousiast kunt maken voor het vak.’

OUTDOOR EDUCATION IN ARHUS EN SKIVE

Het programma in Denemarken ziet er heel anders uit. Begeleidster Agnes van der Beek, hogeschooldocent Taal en specialist hoogbegaafdheid: ‘Scandinavië staat bekend om het leren in, van en over de natuur. Outdoor Education is daar heel normaal en studenten die meegaan naar Denemarken ervaren hoe dat daar vorm krijgt. Skive ligt in het noorden, aan de kust, en is omringd door natuur. Meteen bij aankomst al maken we een wandeling langs de kust, echt prachtig. We zijn veel buiten en ontmoeten pabostudenten die daar studeren aan de universiteit. Ze bereiden voor elkaar een outdoor-programma voor en wisselen uit hoe ze dat ervaren en waarom ze dat zo doen. We moesten bijvoorbeeld met een bakje de natuur in en allerlei dingen verzamelen: iets blauws en iets roods, iets eetbaars, iets levends. Vervolgens werd uitgewisseld wat we al wisten over die vondsten uit de natuur en werd daar nieuwe kennis aan toegevoegd.’

Hun kennis over de natuur was groot, ze leven duidelijk van kinds af aan veel meer buiten. Wij leerden aan hen hoe je door middel van een mysterie veel kunt leren. Bijvoorbeeld over Hugo de Groot. Als een detective speuren ze in allerlei bronnen om zo opdrachten en vragen te beantwoorden. Dat leverde steeds een deel van de oplossing en zo vielen langzaam alle puzzelstukjes op hun plek. Het voelde allebei als speels leren. Vooraf hebben alle studenten ook spelen voorbereid om samen buiten te doen. Het bereiden van de maaltijd met elkaar midden in de natuur op open vuur, zorgde voor een bijzondere sfeer.'

LEREN IN EN VAN DE OMGEVING

'Het bezoek aan Arhus heeft een heel ander karakter,' vervolgt Agnes. 'Arhus is een grote stad, met industrie en bedrijven. Die hebben zich ook geclusterd in een centrum waar ze samenwerken om scholen te leren over die bedrijven, zoals Lego (dat zijn oorsprong heeft in Denemarken) en een drukkerij. Het deed me denken aan Lego League, een educatief programma dat we in Nederland ook inzetten om aan de hand van technologie over maatschappelijke vraagstukken te laten nadenken.' 'In Arhus gaat het meer over entrepreneurship,' licht Femke Koopman, één van de organisatoren, toe. 'wat doen die bedrijven aan innovatieve trajecten, hoe passen zij zich aan of lopen ze vooruit op wat er in de samenleving gebeurt en wat er nodig is voor de toekomst. Studenten leren hoe die bedrijven dat doen.' 'Het contrast tussen Arhus en Skive is behoorlijk groot,' vertelt Agnes. 'Eerst ben je helemaal buiten, dan weer helemaal terug in de stad.'

Maar steeds gaat het erom om te leren van je omgeving. En steeds vindt er veel uitwisseling plaats tussen studenten van hier en van daar. In Arhus bezoeken we ook de universiteit en volgen daar lessen. Het is opvallend hoeveel aandacht er is voor de culturele vakken, voor theater, film, muziek en verhalen. Het mooie is ook dat het goede manieren zijn om op een andere manier te communiceren; we spraken elkaars taal niet, maar met concentratiespelen, gezamenlijk bewegen en dramaoefeningen, is er veel contact gemaakt.'

GRAZ: INCLUSIEF ONDERWIJS EN RIJKE HISTORIE

'Graz is de tweede grootste stad van Oostenrijk,' vertelt Romy Worst. Romy is werkzaam bij Bureau Internationalisering en begeleider van de werkweek naar Graz. Ze studeerde er zelf ook en woonde er na het voltooien van de pabo aan Hogeschool KPZ vier jaar. Ze kent de stad dus goed. 'Graz is het kloppende hart van Oostenrijk. Met meer dan 45.000 studenten vanwege de vier universiteiten en twee hogescholen bruist deze stad van energie. Overal waar je kijkt, vind je gezellige terrasjes, cafés, clubs en theaters die zorgen voor een levendig cultureel en nachtleven. In 2003 werd Graz zelfs uitgeroepen tot culturele hoofdstad van Europa. De oude binnenstad is zo mooi dat UNESCO het heeft bestempeld als werelderfgoed: het is een geweldige mix van gotische, barokke en renaissancistische architectuur. Kortom, Graz is een te gekke mix van geschiedenis en moderniteit, waar altijd wat te beleven valt voor zowel locals als bezoekers!'

INCLUSIEF ONDERWIJS

‘Met studenten bezoeken we scholen en daar valt dan ook de enorme culturele diversiteit op. Na schooltijd kunnen kinderen extra taallessen krijgen, ook in hun eigen talen, en er is veel tijd voor onderwijs in verschillende religies. Hun eigen thuiscultuur wordt dus goed onderhouden. Oudergesprekken vinden vaak plaats met een tolk.’ Romy deed er een passende opleiding: de master Inclusive Education. En studenten van Hogeschool KPZ leren in deze werkweek dan ook veel over inclusief onderwijs. Romy: ‘Kinderen gaan in Oostenrijk niet naar het speciaal onderwijs. Er zijn veel extra handen in de klas om iedereen in de groep goed te kunnen begeleiden. Ook kinderen met beperkingen, zoals slechthorenden, maken gewoon deel uit van de groep. Heel interessant hoe het systeem daarop is ingericht en wat we daarvan kunnen leren. We bezoeken dus verschillende scholen én de opleiding.’

‘Oostenrijk is natuurlijk ook een land met veel natuur,’ vertelt Romy. ‘We wandelen dus ook de bergen in. Een hele ervaring voor sommige studenten. Die merken dat all-stars toch niet de juiste schoenen zijn voor dat terrein. We laten ze in de bergen nadenken over zichzelf in relatie tot anderen en hun omgeving. We doen aan mindfulness, bewustwording. Een mooie afwisseling met de drukte van de stad.’

DISCIPLINE EN HET ONBEKENDE OP AMELAND

Omgaan met weerbaarheid, het onvoorspelbare, met onzekerheid: daar gaat de werkweek op Ameland over. Fysiek én mentaal. ‘Het programma kan ik eigenlijk nog niet helemaal vertellen,’ zegt Frank Salet, docent bewegingsonderwijs, ‘want bij die doelen past ook dat studenten nu nog niet goed op de hoogte zijn van wat er allemaal gaat komen.’ Maar hij kan wel vertellen wat er dan gebeurde in de vorige jaren; die werkweek was op een heel andere locatie: ‘We gingen met werkweek naar Schoorl, bij Alkmaar, maar de locatie waar we verbleven is opgeheven. Nu gaan we met de boot naar Ameland, dus ook echt fysiek een andere plek; toch het gevoel even helemaal weg te zijn, dat spreekt tot de verbeelding.’ De studenten kregen de afgelopen jaren meteen al een opdracht voor onderweg. Ze kregen 10 euro en moesten op weg naar Alkmaar ergens de trein uit om met mensen ter plekke in gesprek te gaan en een promotiefilmpje te maken over bijv. hun stad. Frank: ‘Een groepje studenten was in Utrecht uitgestapt en had een bewoner aangesproken die hen vervolgens enthousiast had rondgeleid. Ze eindigden samen op het terras met een kop koffie. De studenten ontdekten dat mensen heel trots zijn op hun stad, dat ze daarover graag vertellen, dat maakt de drempel om in gesprek te gaan een stuk lager.’ Eenmaal in Schoorl golden er niet veel regels: studenten moesten samen, zonder aanwijzingen, slaapplekken verdelen en met elkaar zorgen voor een goede sfeer.

Frank: 'Dat kunnen ze prima. Wij begeleiders trokken ons na 22.00u terug, maar zij gingen dan nog even door; de dag erna was alles opgeruimd. Er is nooit gedoe geweest, ze nemen die verantwoordelijkheid dus gewoon.'

SAMENWERKING ESSENTIEEL

Twee grote opdrachten stelden hen op de proef in de werkweken in Schoorl: een dropping en een minikamp. Frank: 'De dropping gebeurde 's nachts. Het was voor ons begeleiders altijd heel spannend of de groepen het er goed vanaf zouden brengen. De vraag voor de groepen zelf is natuurlijk: hoe lang gaan we door zonder hulp en wanneer zetten we onze trots aan de kant. Nood breekt wetten: er was een keer een groep die echt uren heeft rondgezworven. Op een gegeven moment maakte die groep dan toch die envelop open en vroeg onze hulp. Het is mooi als zoiets gebeurt. Dan stellen studenten vast dat er ook bij ons opluchting is en dat hulp vragen dus ook een goede kant heeft, voor iedereen. We kijken ook terug op dat proces. Zo'n dropping is een hele beleving.'

Samenwerken is van groot belang in de opdrachten in deze werkweek. Frank licht toe: 'Dat merkten de studenten ook in het minikamp van Koningsbrugge. Het programma van de Avro-Tros was inspiratiebron voor een minikamp. 's Ochtends om 6 uur werden de studenten door twee mariniers uit bed gelicht. Ze moesten op tijd klaar staan, in het juiste tenue en moeten vervolgens opdrachten uit voeren waarbij ze elkaar nodig hebben. Ze moesten bijvoorbeeld over een parcours balken, kisten met militaire spullen en enorme ballen verplaatsen. Dat kan alleen samen en in goed overleg. Altijd is er ook tijd te kort, dus stress gaat een grote rol spelen. Steeds speelt de vraag: ben je in staat te gehoorzamen? En kun je in de groep vertrouwen op de anderen?' Frank kijkt met plezier terug: 'Alle studenten doen goed mee. Sommigen omdat ze fanatiek zijn, anderen omdat ze bij de groep willen horen en zich voegen. Ze hebben ook respect voor elkaar, willen niet verzaken. En dan gaat ook spelen, of jij leiding kunt geven én leiding kunt ontvangen. Om de opdrachten te kunnen afronden is het individu eigenlijk van ondergeschikt belang: het draait om de groep. Wanneer zeg je iets, wanneer stap je uit, tot hoever ga je, verbind jij je aan die groep? Boeiende processen!'

COMPLIMENTEN

Studenten organiseren voor deze werkweek de helft van de activiteiten zelf, dus ze moeten zich goed voorbereiden voor vertrek. Ze bedenken bijvoorbeeld sport- en spelactiviteiten rondom de accommodatie, slecht-weerspelen en avondspelen. 'In het verleden is er een triatlon georganiseerd,' vertelt Frank, 'maar het kaartje klopte niet! Ze leren dus ook een event goed organiseren. Maar ze leren ook wat anders: dat je meedoet, omdat je niet alleen deelnemer bent, maar ook organisator en je wilt ook dat anderen meedoen met jouw activiteit. Het groepsproces is dus van groot belang.'

'Op de dag van vertrek schrijven studenten voor elkaar een kaartje: ze schrijven naar iedere student hoe ze die in positieve zin hebben leren kennen in die week. Dat kaartje vol complimenten sturen wij een tijd na die werkweek op naar de studenten. Het is ontzettend leuk om zo'n kaart te ontvangen. Dat is dan de afsluiting van een mooie, waardevolle werkweek!'

Met dank aan Frank Salet, Romy Worst, Femke Koopman, Agnes van der Beek en Ron Meijer, allen begeleiders van de werkweeken.

OVER DE AUTEUR

Véronique Damoiseaux is hogeschooldocent taal en op Hogeschool KPZ en eindredacteur van *Veerkracht*.

YO THEOLE HO!

STICHTING THEOLE EN DE SAMENWERKING MET NEPAL

Hogeschool KPZ heeft sinds 1995 contacten met inmiddels meer dan 20 scholen in Nepal. Onder het motto 'Focus on education and development' hebben docenten van KPZ samen met Stichting Theole scholen gebouwd en opgeknapt en worden er elk jaar onderwijs-trainingen georganiseerd in dit mooie land. Al die jaren was Theo Hulshof, oud-docent KPZ, als secretaris en bevlogen trainer verbonden aan de stichting. Nu neemt hij afscheid; een goed moment om de samenwerking tussen de stichting, KPZ en Nepal onder de aandacht te brengen. Hoe is de warme band tussen KPZ en Nepal ontstaan en welke activiteiten versterken die band? Theo en KPZ-docenten Bert en Gertine vertellen.

'In 1989 werd op de Katholieke Pabo Zwolle, of KPZ, zoals het instituut toen nog heette, internationalisering van het onderwijs geïntroduceerd,' vertelt Theo. 'Het Europese Erasmusproject ging van start en studenten en docenten konden studie- en stage-ervaring opdoen buiten Nederland, ter stimulering van onderwijsinzichten en praktijkervaring.'

Op KPZ trok ik de kar. In 1989 vertrok de eerste student naar het buitenland voor een stage op St. Maarten. Hoewel aanvankelijk binnen Europa het doel was, liepen we hiermee dus een beetje vooruit op de ontwikkelingen. Tien jaar later was de belangstelling van derdejaars studenten zo groot dat er maar liefst 63 van de 140 over de grens gingen, allemaal met instemming van een commissie die de kwaliteit van de leervragen beoordeelde. Op een wereldkaart naast het kantoor van Bureau Internationalisering werd met vlaggetjes aangegeven waar KPZ-studenten zich bevonden: van Scandinavië tot Vancouver Island, van Zuid-Afrika tot Duitsland, van Nieuw-Zeeland en Australië tot Sri Lanka, Suriname, Brazilië, Frankrijk! Eén van de studenten uit het derde jaar, Ellen, wilde stagelopen in Nepal. Haar vraag werd gehonoreerd. Een bijzondere plek voor een stage; voor mij de reden om daar te gaan kijken. Ik stelde vast dat de scholen vaak in een slechte staat verkeerden.'

DE WORTELS VAN DE STICHTING

‘Aanvankelijk heb ik in Nepal vooral bijgedragen aan het herstel en de opbouw van scholen’, vervolgt Theo. ‘De stageschool van Ellen spoelde door hevige regen weg en daarom werd in Lamjung de Riverside school gebouwd, waar ook kinderen van reddingswerkers terecht konden. Een school in Boudha vroeg om support en kreeg een extra etage voor een slaapzaal. Het Manjushri De Chen Learning Centre kreeg een bibliotheek voor jonge Tibetaanse monniken die gevlucht waren in verband met de Chinese repressie. In Sedi Bagar werd gezorgd voor nieuw meubilair en een betonvloer omdat een aardverschuiving de school behoorlijk had vernield. Halverwege de weg naar Sarangot werd een geheel nieuwe school gebouwd met o.a. een lokaal dat dienstdeed als ontmoetingscentrum voor de vrouwen van het dorp.’

Emancipatie was er een belangrijk onderwerp. Theo: ‘Maar het bleef niet bij scholenherstel en -opbouw. Het onderwijs was sterk ‘teacher centered’ en het slaan van een ‘lastig kind’ bleek in Nepal een doodnormale zaak. Stagestudenten en vrijwilligers verzorgden veelvuldig lessen op die scholen en zelf gaf ik af en toe ook een lezing. Het uitwisselen van onderwijsideeën leverde veel inzichten op. Het kostte natuurlijk ook nogal wat geld. Ik stak veel tijd in het vinden van sponsors en hield op veel plekken in Nederland projectlezingen om geld binnen te krijgen.’

VAN GEBOUW NAAR ONDERWIJSINHOUD

Eind jaren ‘90 startte Bert Thole als docent godsdienst/levensbeschouwing op Hogeschool KPZ. Hij hoorde van de activiteiten in Nepal. ‘Ik raakte zeer geïnteresseerd,’ vertelt Bert.

‘Ik vroeg in 2000 onbetaald verlof om samen met mijn vrouw Nicol een jaar op een basisschool te gaan werken in Nepal; dat werd gehonoreerd door het KPZ-bestuur. Dat smaakte naar meer en ik verbleef in het schooljaar 2008-2009 nog een keer in het Himalayaland, dit keer met Nicol en onze kinderen Tom en Eva.’

‘Nepal kent een relatief korte onderwijstraditie en een groot percentage van de bevolking was in die tijd nog ongeschoold. Veel leraren in het primair onderwijs hadden niet of nauwelijks een opleiding tot leraar gehad. Ik gaf een serie workshops op verschillende scholen in en rond Kathmandu en Pokhara en begeleidde leraren met behulp van Video Interactie Begeleiding. Het had een positief effect en samen met een aantal schooldirecteuren bedachten we een plan om op een meer structurele basis vorm te geven aan de opleiding en begeleiding van leraren.’

DE START VAN STICHTING THEOLE

Jan Heijmans, toenmalig voorzitter College van Bestuur van Hogeschool KPZ, hoorde van de plannen en samen met Theo en Bert richtte hij in 2010 de Stichting Theole (Teachers Helping Educators, Organizations & Learners Everywhere) op. Dirkje Visser, docent pedagogiek op KPZ, die ook een jaar in Nepal had gewerkt, was vanaf het begin betrokken bij dit project. Als snel daarna, in 2011, richtte een groep Nepalese schooldirecteuren in Nepal de NFORSTD Foundation op, de directe partner van Stichting Theole. Diverse doelstellingen werden geschreven en in 2012 begonnen de eerste trainingen aan Nepalese leraren door KPZ-docenten. Die werden - en worden nog steeds - altijd ontworpen in nauw overleg met de Stichting NFORSTD, op gelijkwaardige basis en aansluitend bij het Nepalese National Curriculum (NC).

Donaties

De inkomsten van Stichting Theole komen voornamelijk uit donaties en een goede-doelen-actie op Hogeschool KPZ. Docenten die naar Nepal gaan om training te geven, dragen ook hun deel bij. Uiteraard zijn donaties altijd welkom en we komen graag op scholen vertellen over onze activiteiten en het buitengewoon indrukwekkende land Nepal! Je kunt een donatie doen op rekeningnummer NL18RABO0162364636, t.a.v. Stichting Theole.

‘Dat NC is behoorlijk krachtig en vooruitstrevend,’ licht Bert toe, ‘met grote aandacht ook voor ‘soft skills’. Maar het blijkt in de praktijk lastig om het helemaal in te voeren, aangezien leraren vaak niet de kennis en vaardigheden hebben om op deze wijze te werken. Aan de eerste serie trainingen namen enkel directeuren en leraren deel en er werd veel aandacht besteed aan het werken aan een stevige pedagogische en didactische basis. Het bespreken van wereldburgerschap in een kringgesprek bijvoorbeeld: een eyeopener!’

STICHTING THEOLE ANNO NU

Inmiddels zijn we flink wat jaren verder en staan er nieuwe onderwerpen op het programma. In april 2023 vertrok hogeschooldocent pedagogiek Gertine Vorstelman naar Nepal om een training te verzorgen. ‘We hebben nu Outdoor Education als thema toegevoegd,’ vertelt Gertine, ‘Met weinig middelen kan dat een hele mooie impuls geven aan het onderwijs. We hebben al prachtige voorbeelden gezien op de verschillende scholen. Zo deden leraren een Zweeds renspel en verbonden ze leerstof aan een touwtrekwedstrijd. Ze waren zelf net zo enthousiast en vrolijk als de kinderen die ze les gaven. We hebben ervan genoten om hen zo les te zien geven, maar ook van de manier waarop ze over onderwijs spraken.’

Een aantal studenten van Nederlandse pabo's loopt stage in Nepal en zij leveren een mooie bijdrage aan de trainingen. Aan beide kanten wordt flink geleerd. Buiten de trainingen ter plaatse worden kennis en ‘pareltjes’ gedeeld via Google Classroom en wordt online-training gegeven.

Bert: ‘Het idee is dat scholen waar veel leraren de training hebben gevolgd, een aantal andere scholen aan zich binden. We noemen dat Star Schools en Satellite Schools. Ook een lokale universiteit, de Shiva Shakti Campus, maakt nu deel uit van dit netwerk. Studenten van deze universiteit nemen deel aan de trainingen, als onderdeel van het curriculum. In dat netwerk worden expertise en allerhande praktische zaken uitgewisseld. Door deze olievlekwerking bereiken we zoveel mogelijk leraren en daarmee kinderen. Want daar doen we het uiteindelijk voor!’

Meer weten? Neem contact op met Bert Thole via B.Thole@kpz.nl

OVER DE AUTEURS

Theo Hulshof werkte van 1976 tot 2009 op Hogeschool KPZ als docent Kunst en Maatschappij. Zijn werk bij het International Office van KPZ leidde tot het leggen van contacten in Nepal en tot de oprichting van de Stichting Theole in 2010.

Bert Thole is hogeschooldocent godsdienst levensbeschouwing op Hogeschool KPZ en is één van de oprichters van Stichting Theole.

Gertine Vorstelman is hogeschooldocent pedagogiek op Hogeschool KPZ en geeft trainingen in Nepal.

INTERPROFESSIONEEL LEREN OVER DE ONTWIKKELING VAN JONGE KINDEREN

Professionals uit verschillende domeinen delen inzichten op het Congres Jonge Kind

Op 17 januari vond op Windesheim het Congres Jonge Kind (0-7 jaar) plaats met als thema 'De ontwikkeling in een doorlopende lijn'. Een initiatief van Windesheim, VIAA en Hogeschool KPZ en een voortzetting van wat vroeger in de regio bekend stond als 'de dag van het jonge kind'. Meer dan honderd professionals uit de regio, onder wie leraren, onderwijsassistenten, orthopedagogen en pedagogisch medewerkers uit de kinderopvang, deelden in workshops en tijdens het avondeten kennis en ervaringen. Een inkijkje in het programma.

De middag startte met een muzikale, interactieve activiteit die meteen de toonzette voor de rest van het programma. De workshops deden hun naam eer aan: er werd hard én met plezier gewerkt, zodat deelnemers meteen konden ervaren hoe vaardigheden de dag erna in het werk konden worden ingezet. In de workshop Tekstloos maar kansrijk konden deelnemers genieten van prachtige prentenboeken zónder woorden, en ervoeren zij hoe je met die boeken taal kunt uitlokken en kunt bijdragen aan het ontwikkelen van kennis en leesplezier. Pedagogisch professionals en andere belangstellenden konden in een workshop hun coach- en interactievaardigheden trainen. Elders konden ze leren hoe je spel kunt stimuleren bij jonge kinderen. Betekenisvolle activiteiten waarin ontwikkelingsgericht met kinderen wordt gewerkt: er was volop aandacht voor.

HOOGWATER EN WC-ROLLETJES: WISKUNDIG DENKEN ZIT OVERAL

Nicole Scholten, hogeschooldocent Rekenen van Hogeschool KPZ, liet ervaren hoe het wiskundig redeneren bij kinderen kan worden gestimuleerd vanuit levensechte situaties. Het water in de IJssel stond in januari erg hoog, wat de aanleiding was voor een prikkelende vraag aan jonge kinderen: familie Muis wil naar huis. Hoe komt de familie aan de overkant? De kinderen (en nu dus de deelnemers) konden kiezen uit allerlei materiaal: lego, knex, karton, blokken, karton, kapla en mochten een oplossing bedenken. 'Kinderen bedenken dan verrassende dingen,' vertelt Nicole. 'Je denkt, ze komen met een brug, dat ligt voor de hand, maar nee hoor, ze bedenken een kabelbaan, een helikopter of een vliegtuig. De leraren hadden een vlot gemaakt. Het geven van een impuls, het inbrengen van een nieuw probleem, zet dan opnieuw aan tot denken: de muizen kunnen niet zwemmen. Wat nu?

Ze bedachten dat de muizen zwemvesten zouden krijgen en die maakten ze van knex. Soms stellen de kinderen al bouwend dat probleem al zelf vast: de pijler van de kabelbaan staat bijvoorbeeld in de weg, dan kan de cabine niet over de kabel glijden. Los dat maar eens op! Door te ervaren en te verklaren ontstaat er weer wat nieuws.'

Zo'n activiteit sluit goed aan bij de nieuwe kerndoelen, waarin wiskundig redeneren en redeneren in betekenisvolle contexten expliciet worden genoemd. Dat begint met wiskundig kijken, een vaardigheid die je als professionals kunt ontwikkelen door eens goed om je heen te kijken met een wiskundige bril. Neem bijvoorbeeld een wc-rolletje. Nicole: 'Hoe ziet er wc-rolletje er eigenlijk uit? Hoe is het opgebouwd? Kinderen, maar ook volwassenen, gaan beter kijken als je daartoe aanzet. Ze maken tekeningen, proberen een uitslag op papier te zetten. En leg je zo'n rolletje in het water, dan ontvouwt zich de meetkunde voor je ogen: dan blijkt dat het rolletje uit twee lagen bestaat. De lijm lost op in het water, de figuren komen los en je herkent een parallellogram in het karton. Wat eerst driedimensionaal was, is nu te zien op het platte vlak, tweedimensionaal. Laat je die losgeweekte figuren nu weer opplakken, dan kunnen kinderen er heel nieuwe figuren van maken.

Er ontstaan ook nieuwe vragen: hoeveel wc-rolletjes heb je nodig om een bloem of een ster te maken? Van construeren – het uit elkaar halen en in elkaar zetten van iets, gaan we nu naar opereren – het vormen van nieuwe figuren met dat materiaal.

Voor pedagogisch medewerkers en onderwijsassistenten zijn dit vaak eye-openers: ze zien zo dat dichtbij heel veel kansen liggen voor verwondering op wiskundig gebied. En het werken met echte materialen is juist ook fijn met heel jonge kinderen en kinderen met TOS: je kunt er wel veel taal bij aanreiken, maar er wordt toch vooral veel gehandeld en dus ervaren.'

KINDEREN MET EEN ONTWIKKELINGSVOORSPRONG UITDAGEN

Cindy van Raalten, hogeschooldocent Pedagogiek en didactiek aan Hogeschool Viaa, onderwijsadviseur en specialist hoogbegaafdheid, maakte deel uit van de organisatie en gaf een workshop over jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. 'Bij kleuters spreken we nog niet over meer- of hoogbegaafdheid,' licht Cindy toe. 'Bij jonge kinderen kunnen we wel signaleren of er een mogelijke ontwikkelingsvoorsprong is en dus het aanbod aangepast moet worden aan hun ontwikkelbehoeften. De kinderen hoeven daarvoor niet uit de groep, liever niet zelfs; het aanbod kan in de groep worden verrijkt en daar kunnen dan ook andere kinderen van profiteren. Signaleren is heel belangrijk. Luisteren hiervoor goed naar ouders en breng het kind in de eerste weken al goed in beeld. Signalen kunnen vanuit verschillende richtingen komen: ouders valt wat op, of het kind heeft een meer- of hoogbegaafd broertje of zusje en dat roept vragen op. Of bij de overdracht vanuit het kinderdagverblijf wordt melding gemaakt van iets wat opvalt.'

'Door het maken van een menstekening, kun je wel een iets beter beeld krijgen van het kind: je geeft het kind de opdracht om een mens te tekenen. Zo goed mogelijk, het kind heeft er ook alle tijd voor. De tekeningen zijn heel verschillend: het ene kind tekent een lijf met de juiste verhoudingen, een hals, details in het gezicht, de juiste omtrek van het hoofd. Andere kinderen lijken maar wat te krabbelen. Het gesprek met het kind over die tekening is het belangrijkste, niet de tekening zelf. Het kan zijn dat er op papier maar wat strepen staan, maar dat het kind vertelt dat daar de longen zitten en de luchtpijp en daar de hersenen. Zo'n tekening laat je het liefst binnen een week dat het kind in je groep is al maken. Want als je langer wacht, zie je dat het kind zich gaat aanpassen.'

'Doe je het op tijd en stel je op basis van gesprekken met ouders, observaties, de mens-tekening en overdracht vast dat het kind wellicht wat meer uitdaging nodig heeft, dan kun je daar in het reguliere aanbod rekening mee houden en afstemmen op wat het kind nodig heeft. Dat betekent bijvoorbeeld dat je niet gewoon een puzzel laat maken, maar dat je de opdracht geeft om niet eerst de rand maar juist vanuit het midden de puzzel te maken. Of je schudt twee puzzels door elkaar: welke stukjes horen bij welke puzzel? Je kunt ook plattegronden geven en die laten nabouwen of je stelt bij een prentenboek hogere denkordevragen aan deze kinderen. De deelnemers aan de workshop hebben geoefend met signaleringslijsten van Goodenough, die je kunt gebruiken als je met een kind over zijn tekening in gesprek bent. We hadden natuurlijk geen kind, dus nu hebben we het gedaan door naar een tekening te kijken en te bedenken wat die ons al zou kunnen vertellen.'

Thematiseren vanuit het perspectief van het kind Marjolein Klompe, hogeschooldocent Pedagogiek aan Hogeschool KPZ en eveneens één van de organisatoren van het congres, gaf zelf ook een workshop: thematiseren en beredeneerd aanbod. 'Tijdens de post-hbo-opleiding Specialist Jonge Kind en in scholen waar ik kom, hoor ik regelmatig dat leraren niet goed weten hoe ze spel nou zo kunnen vormgeven dat ze tegelijkertijd doelen behalen die in de onderbouw worden gesteld én het spel stimuleren. We staan échte thema's voor, waarin spel mogelijk is waarin kinderen de echte wereld naspelen. We nemen het perspectief van het kind aan. Leraren ontwerpen bijvoorbeeld 'een rekenactiviteit met geld', maar kinderen denken: 'Ik wil een pinautomaat in de supermarkt'. Die biedt natuurlijk alle kansen om te leren rekenen met geld. Het start met goede ideeën vanuit de echte wereld. Deelnemers aan de workshop hebben geoefend met het voorbereiden van een thema door te brainstormen met elkaar over wat goede thema's kunnen inhouden vanuit het gedachtengoed ontwikkelingsgericht werken. Zodoende ontstaat er een beredeneerd aanbod voor het jonge kind waar de kinderen optimale betrokkenheid laten zien en betekenis kunnen geven aan de activiteiten. De ontworpen thema's kunnen direct in de klas worden uitgevoerd.'

Evaluaties van de congresdag laten zien dat deze praktische toepasbaarheid gewaardeerd wordt. Ook de workshophouders kijken met veel plezier terug op een geslaagde dag. Cindy: 'Volgend jaar organiseren we dit congres beslist opnieuw.'

Wellicht passen we in de organisatie nog wel wat aan, maar de inhouden waren interessant en de deelnemers gingen met nieuwe inzichten en praktische handreikingen naar huis. Morgen kunnen ze meteen aan de slag!'

De signaleringslijst van Goodenough waarover Cindy van Raalten spreekt in dit interview, kun je downloaden via:

<https://expertgroepontwikkelingsvoorsprong.nl/wp-content/uploads/2020/03/menstekening.pdf>

OVER DE AUTEUR

Véronique Damoiseaux is hogeschooldocent taal en op Hogeschool KPZ en eindredacteur van *Veerkracht*.

LICHTVOETIGE DIEREN- GEDICHTEN EN RAKE OPGROEIGEDICHTEN

TWEE DICHTBUNDELS DIE KANS MAKEN OP BOON 2024

Twee grote Nederlandse dichters van kinder- en jeugdpoëzie zijn genomineerd voor de Boon 2024 kinder- en jeugdliteratuur. Edward van de Vendel en illustrator Martijn van der Linden voor de dichtbundel *Gelukkig en blij* en Kees Spiering en illustrator Jeska Verstegen voor *Nog lang geen later*. Beide bundels vertonen gelijkenissen, maar ook verschillen. De ene lijkt wat toegankelijker dan de andere, maar beide zijn terechte kanshebbers op de Boon van 2024. Beide dichtbundels bevatten vijftig gedichten, flinke bundels dus om te lezen, te herlezen, te herkauwen, voor te lezen en van te genieten.

DE HERSTELBOERDERIJ GELUKKIG EN BLIJ

Edward van de Vendel heeft een enorm oeuvre op zijn naam staan en al verschillende griffels en andere grote prijzen gewonnen. Hij schrijft gevarieerd, allerlei werken voor jongere en oudere kinderen, veel vertaalwerk en poëzie. Denk aan stripgedichten, de bundels over *Superguppie* en *Wat je moet doen als je over een nijlpaard struikelt*. Deze laatste bundel, ook gemaakt in samenwerking met Martijn van der Linden, was een groot succes. Elk gedicht had als titel 'wat je moet doen als...' en vervolgens kwam er een grappig gedicht met tips. *Gelukkig en blij* lijkt een vervolg hierop te zijn, maar met een beperktere groep dieren: dieren die voor kunnen komen op een boerderij.

In *Gelukkig en blij* gaan we als lezer op bezoek bij een herstelboerderij. Op het schutblad is die getekend, in het begin met een wat oude stal erachter. De boodschap of de leesaanwijzing staat meteen vermeld. *Maar wat nou als iedereen voortaan het gegil negeerde, / de stilte eerde / en de verdere rest / van zijn jonkies leerde? / Dan werd de wereld / een herstelboerderij. / Met een bord op de gevel: / 'gelukkig en blij'.* In de bundel stappen we in de wereld van deze herstelboerderij en maken we gedurende de seizoenen kennis met allerlei dieren.

Twee rode katers, Hannes en Hassan die elkaar haten en van elkaar houden, de overleden koe Gouden Roos, een konijn en een goudvis, de Betuwse ezeltjes die hun eigen namen vinden en verschillende schildpadden die van alles overdenken.

De gedichten zijn soms grappig zoals 'Toespraak bij de herdenkingsplechtigheid voor de slachtoffers van de muggendansvlucht' waarbij de spreker, een mug, uiteindelijk tegen een paal vliegt en de toespraak afgebroken wordt. De gedichten zijn minder humoristisch dan de gedichten uit *Wat je moet doen als je over een nijlpaard struikelt*. De tips voor het leven, zoals in die bundel, zien we wel terug in deze bundel. Bijvoorbeeld in twee gedichten die starten met 'wat je moet doen met woede die...'. Beide gedichten bevatten een boodschap voor de lezer. Als je zelf de woede niet voelt, wat moet je dan met de woede van de rest van de troep? *En daar moet iemand de kalmte van zijn, / het sussen, de rust. Dat wat het lichaam / naar zich laat luisteren, door zachtjes te fluisteren: / 'Boos zijn is niet de bedoeling, / vriendelijkheid geeft verkoeling.' / Uiteindelijk brengt liefde de massa bij zinnen. / Dát kun jij tegen drift beginnen.* In het andere gedicht is het andersom, wat als je de woede als enige voelt? Wat moet je met de rust van de rest van de troep? *Maar alles wat eet heeft baat bij bewegen, / en bewegen bij gewiebel. / Daarom: wees eigenwijs. Wees de kriebel. / Vragen stellen ververst het fatsoen. / Dát kun jij tegen niksdoen doen.*

Toch blijft deze bundel – in tegenstelling tot de vorige – wat los zand en ik mis de verbinding en de diepgang. Uiteindelijk blijkt de herstelboerderij en de dieren metafoor voor mensen te zijn. Dit wordt iets te duidelijk uitgelegd aan het einde van het boek, ergens jammer dat die uitleg wel nodig is. *Dus eigenlijk zijn mensen een complete boerderij, / je kunt ze met van alles vergelijken, / en al begrijp je ze niet - / toch blijf je kijken.*

OPGROEIEN, EENVOUDIG EN COMPLEX

In *Nog lang geen later* gaan de gedichten over opgroeien en alles wat daarbij komt kijken: liefde, rouw, echtscheiding, klimaat en allerlei onderwerpen die jongeren (en ouderen) bezighouden. Kees Spiering is voor de meeste mensen een wat minder bekende dichter dan Edward van de Vendel, maar heeft veel werk op zijn naam staan. Je zou hem bijvoorbeeld kunnen kennen van het raamgedicht 'Thuis' van Plint. Een groot deel van de gedichten uit deze bundel zijn eerder verschenen in *Dichter* en zijn vorige dichtbundel uit 2019 *Jij begint* werd bekroond met Vlag en Wimpel.

Spiering heeft een totaal andere stijl dan Van de Vendel. Waar Van de Vendel vaak kort en speels schrijft, is Spierings stijl afwisselend. Soms eenvoudig te begrijpen en soms neigend naar volwassenenpoëzie. De gedichten over kippen zijn bijvoorbeeld wat eenvoudiger. De ik in het gedicht heeft een denkplek bij een schuurtje, maar zijn moeder bedenkt om daar kippen te gaan houden. Het tweede gedicht 'Vierhonderd' is grappig en gemakkelijk te begrijpen:

Op Marktplaats vond mijn moeder een Jan die diverse rassen verkocht. Met de auto een kwartiertje van ons huis.

*'Hoezo diverse rassen?
Een kip is toch een kip?'
'Lieve boze puberzoon: er bestaan,
om en nabij, vierhonderd kippenrassen.'*

*'Lul niet.'
'Googel maar.'
Hoeveel kippenrassen ingeduimd. Wel zo'n vierhonderd.
'Hè? Doe normaal. What the fuck.'
'Heb jij je moeder misschien iets te zeggen?'*

Daar staan gedichten tegenover die wat uitdagender zijn, qua inhoud en qua stijl. In het gedicht '02.01 uur' staat nergens expliciet dat het over scheiding gaat, maar het is wel af te leiden uit de tekst. *Ik wil dat hij terugkomt. Dat ma zich in hun bed / weer durft om te draaien. Dat hij mij stompzinnig / vroeg naar boven stuurt, daarna 'welterusten / kerel' zegt. Ik wil de lichten niet meer uitdoen.*

Nog impliciet zijn gedichten als 'Zeven dagen' met strofes als *Een dag op natte paarden / hoge bergen over. Ze zagen verder / dan ze ooit hadden gewild.* Het is niet meteen duidelijk waar dit gedicht over gaat.

GEDACHTEN OVER ACTUELE KWESTIES

Beide dichtbundels gaan in op thema's die de afgelopen jaren hebben gespeeld en die nog steeds spelen. Bijvoorbeeld de coronacrisis en de klimaatproblematiek. Daarbij zijn de gedichten in Edward van de Vendel lichtvoetiger (te lichtvoetig?) dan de gedichten van Kees Spiering. In *Gelukkig en blij* hebben we bijvoorbeeld dwergkonijn Quarantine en goudvis Negentien, zij *hebben op de mensentelevisie / iets met politiek gezien.* Dat vinden ze zo mooi dat ze zelf een minister-president en ministerie willen. Het gedicht eindigt met *En omdat ze samen minister zijn / van zomaar wat verzinnen / gaat er bij de titel van dit gedicht / een persconferentie beginnen.* Het gedicht heet heel toepasselijk 'Gedicht om precies om zeven uur te gaan lezen'. De coronatijd wordt aangeraakt, maar lichtjes.

In *Nog lang geen later* is het gedicht 'Lockdown' wat zwaarder en somberder. De ik, de jongenspuber, belt via de computer met zijn opa. *'Ben je bang?' vraag ik zijn baard. / Zo te zien grijnst hij / een mondhoek omhoog. / 'Opa's zijn nooit bang.' / 'Yeah sure. Nu eerlijk?' Een prachtig beeld hoe oudere mensen de camera wat onhandig plaatsen en in de andere strofes is de onmacht en de afstand tussen kleinzoon*

en opa te voelen. Hij kijkt naar zijn toetsen. Dan / over het scherm naar aanrecht / waterkoker, kraan. Dan naar mij, / mij ziet hij wél. Zijn baard knikt / een keer of drie. 'Het spijt me,' zegt hij.

In 'Gedicht zonder oplossing' komen goudvis Zonnecel en dwergkonijntje Waterkrachtcentrale terug. Zij krijgen mee hoe het gesteld is met het klimaat en de aarde in het algemeen en ze vinden mensen daarom stom. Maar ze houden wel van hun baasje. *Hoe kun je alle mensen straffen, / maar tegelijk die ene niet? / Konijn en Goudvis denken na. / Geen van tweeën die het ziet.* Uiteindelijk is het probleem niet op te lossen en eindigt dit gedicht niet positief en negatief. In *Nog lang geen later* staat het gedicht 'Greta T. en Ik' dat ingaat op de Ik die de hele wereld kapot maakt. En dan is daar een meisje met een protestbord die 'woedend toekomst eist'. Een wat donker gedicht, maar wel met perspectief: *Overall op het eiland / spijbelde toekomst zich achter haar, tegenover Mij.* Het daaropvolgende gedicht 'Troostwoord' gaat door op de kracht van de toekomst. De opa maakt zich zorgen over het klimaat, *écht bezorgd. Opa maakt zich, zie ik, écht bezorgd, maar hij bouwde / hutten van sneeuw, leerde schaatsen op slootjes / dat ik nooit gezien heb, zag vlinders die niet meer / bestaan, brandde zijn kindervingers aan een kolenkachel, / zocht kievietseieren in boerengras tot boven zijn blote / knieën, zwom met oma in de Middelandse Zee / zonder te hoeven denken wat ik denken moet. / Ik leg mijn hand op de twee ringen / rond één rimpelvinger. Zeg: 'Wij nemen 't nu over, / het komt goed.'*

Illustratie uit *Gelukkig en blij*

Illustratie uit *Nog lang geen later*

SOLDAATJES VAN GELUK

De illustraties in beide bundels zijn erg verschillend. Martijn van der Linden heeft ook voor deze bundel weer zeer realistische tekeningen gemaakt. Tekeningen van dieren, dromerige plaatjes van akkers en prachtige luchten; die van het roodborstje met een helm op, *Roodborstjes zijn soldaatjes van geluk*, is mijn favoriet.

De illustraties van Jeska Verstegen zijn krachtig bij de mooie beelden die Spiering oproept. Mensen zijn vaak weergegeven als schimmen en de eenzaamheid uit de gedichten spat uit de illustraties door bijvoorbeeld de houding van het figuur. Bij het gedicht 'Laatste tijd' zien we een oudere meneer zitten op een stoel, voorovergebogen. Een prachtig, eenvoudig beeld bij *Hij heeft veel aan zijn hoofd / de laatste tijd*.

EEN LACH EN EEN TRAAN

Al met al ben ik over beide bundels te spreken, maar mijn voorkeur gaat uit naar *Nog lang geen later*. Deze bundel zit prachtig in elkaar en vraagt wat meer van de lezer. Niet alles is zomaar te begrijpen, te vatten en de rijkdom aan onderwerpen verveelt niet. Het zijn allemaal onderwerpen die herkenbaar zijn voor kinderen en volwassenen en uitnodigen tot gesprek. Van de Vendel raakt mooie onderwerpen, maar blijft toch wat op de vlakte. *Gelukkig en blij* is een vrolijkere bundel dan *Nog lang geen later*, je leest met een lach op het gezicht. Bij *Nog lang geen later* wordt de lach afgewisseld met een traan.

BOEKEN

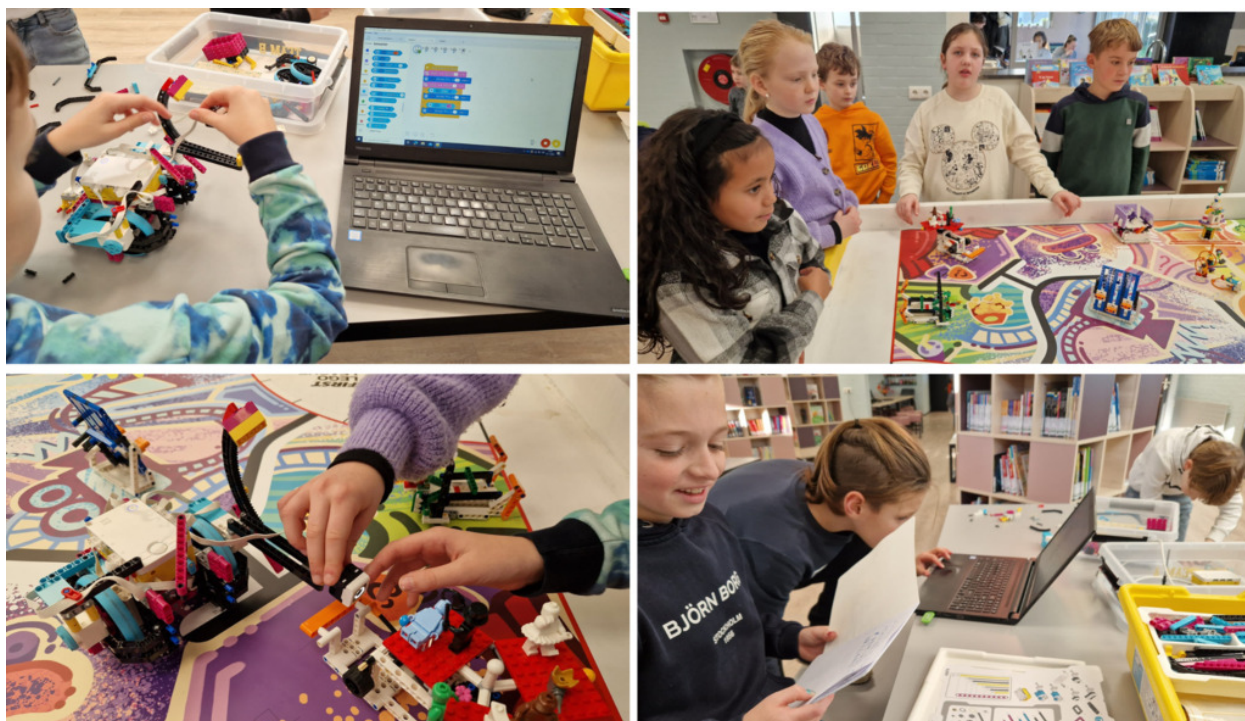
Edward van de Vendel, *Gelukkig en blij*, 2023. Illustraties: Martijn van der Linden. Querido. Leeftijd: 10+

Kees Spiering, *Nog lang geen later*. 2023. Illustraties: Jeska Verstegen. Uitgeverij Luitingh-Sijthoff. Leeftijd: 12+

OVER DE AUTEUR

Boukje Bruins is hogeschooldocent taal en is verbonden aan het Kennis- en Innovatiecentrum als docent-onderzoeker binnen het associate lectoraat Taalstimulering op Hogeschool KPZ.

FIRST LEGO LEAGUE OP IKC TOERMALIJN SCHOOL IN BEELD

Op IKC Toermalijn vinden wij het belangrijk dat iedereen uitgedaagd wordt. Daarbij kunnen we veel leerlingen bedienen in ons reguliere aanbod, maar er zijn ook leerlingen die net even 'anders' denken. Voor deze leerlingen hebben wij Leerlab ontworpen. Waar wij voorheen een plus- en een klusklas hadden hebben we dat nu samengevoegd tot één geheel. Waarom? Verschillende manieren van denken kunnen leiden tot de mooiste gesprekken en de beste oplossingen voor problemen.

Onder begeleiding van meester Ronald zijn onze leerlingen van leerjaar 6 t/m 8 in twee teams gestart aan de wedstrijd First Lego League. Dit is een onderwijsprogramma waarbij kinderen van 4 t/m 15 jaar in teamverband aan de slag gaan met een maatschappelijk thema. Het programma is opgedeeld in drie divisies met bijbehorende leeftijdscategorieën, waarin elk kind op zijn eigen niveau wordt uitgedaagd. De kinderen ontwikkelen op deze manier hun (21e-eeuwse) vaardigheden en zijn op een creatieve manier bezig met wetenschap en technologie. Ze worden geïnspireerd om te experimenteren en kritisch te denken.

Binnen het project First Lego League werken onze leerlingen in twee teams. We hebben een onderzoeksteam dat aan de slag is gegaan met een maatschappelijk vraagstuk. Er wordt op dit moment onderzoek gedaan naar het vraagstuk om de beleving van het theater naar de huiskamer te brengen. Deze oplossing wordt gezocht voor mensen die bijvoorbeeld niet in de gelegenheid zijn om fysiek naar het theater te gaan. Hierbij wordt verder nagedacht dan de standaard VR-oplossing. Onze leerlingen denken na over geurbeleving, wind, water, trillingen van de bass of je eigen plek kunnen uitzoeken in de zaal. op de foto's is het onderzoeksteam te zien dat op excursie ging naar de Kunstlinie in Almere. De kinderen hadden daar een rondleiding en een gesprek met experts over hoe beleving in theaters een belangrijke pijler vormt.

Ons technisch team is vooral gericht op het wedstrijdelement van First Lego League. De groep kinderen ontwerpen en programmeren een (Lego)robot, die op een speciale wedstrijdtafel vol met Lego obstakels opdrachten moeten uitvoeren. De wedstrijd bestaat uit drie sessie van tweeënhalve minuut. In deze sessies is het van belang om zoveel mogelijk missies op te lossen waar zij punten voor kunnen behalen.

Tijdens het hele traject van de First Lego league staan de kernwaarden sportiviteit, samenwerking en respect hebben voor elkaar centraal.

Binnen ons IKC vinden we het belangrijk dat ieder kind de gelegenheid krijgt te experimenteren met programmeren, onderzoek doen, innovatie en teamwork. Daarbij focussen we niet alleen op meer- en hoofdbegaafde leerlingen, maar ook op leerlingen die anders of praktisch denken. De combinatie van verschillende denkwijzen zorgt voor een prachtig geheel waar leerlingen echt aan de slag kunnen met complexe vraagstukken.

Ons Leerlab draait normaliter op de donderdag onder schooltijd, maar we zien nu binnen ons IKC dat leerlingen die betrokkenheid hebben bij het Leerlab een enorme commitment hebben richting het project First Lego League. Samen met onze interne BSO organiseren we op dinsdag- en donderdagmiddag na schooltijd momenten waarop ons Leerlab team verder voorbereidingen treft richting de regiofinale in maart 2024.

OVER DE AUTEUR

Ernst Meijer is directeur van IKC de Toermalijn.

HOE DE ZAAKVAKKEN HET LEESONDERWIJS GAAN REDDEN

In december bleek uit het PISA-onderzoek dat het nog niet goed gaat met de leesvaardigheid van onze leerlingen. Dat is niet alleen een langdurig knelpunt, maar als het terugkomt in satirische programma's dan is het duidelijk dat ook een breed probleem is. Herkenbaar voor iedereen. Ik ben geen taalexpert en ik heb dus een andere tunnelvisie. Ik denk dat wereldoriëntatie niet alleen vaker, maar ook een prominentere en zelfs een leidende rol moet krijgen in het curriculum als we de leesvaardigheid willen verbeteren.

Mijn oudste is inmiddels 29 jaar. Ik weet nog goed dat ze in groep 5 aan me vroeg of geschiedenis niet begrijpend lezen was, maar dan uit een ander boek. Dit is niet het verband wat we zoeken, maar die relatie tussen de zaakvakken én lezen is er wel degelijk. Beide hebben elkaar nodig. Wereldoriëntatie heeft woorden nodig om de wereld begrijpelijk te maken en lezen heeft inhoud nodig en die inhoud komt van de zaakvakken. Kijk maar eens naar de teksten in een begrijpend lezen aanpak. Ze gaan vrijwel altijd over de wereld.

Integratie is niet alleen noodzakelijk, maar ook doelmatig. Zowel wereldoriëntatie als lezen beoogt dat leerlingen een beeld krijgen. 'De geharnaste ridder keek zorgelijk over de velden vanachter de kantelen van zijn kasteel'. Zie je hem voor je? Je ziet misschien zelfs wát de ridder ziet. Je brein tekent het beeld voor je in. Dat moet er gebeuren bij het lezen, maar ook bij wereldoriëntatie willen we dat leerlingen een beeld krijgen van de wereld. Over tekenen gesproken; teken eens een ziggoerat. Een ziggoerat is een tempeltoren uit het oude Mesopotamië en Perzië, in de vorm van een terrasvormige piramide met hoge trappen en met

teruglopende verdiepingen. Een ziggoerat had een religieuze functie en op de top van de ziggoerat stond een tempel. Lukt het tekenen je nu wel? Als ik je zou vragen een piramide van de Oude Egyptenaren te tekenen dan weet je een tekening zelfs correct in te kleuren. Kennis bepaalt of je een beeld krijgt tijdens het lezen. Anders gezegd: kennis bepaalt of je begrijpt wat je leest.

Kennis en leesbevordering moeten hand in hand gaan. Had je kennis van de ziggoerat? Dan begreep je de tekst. En een tekst kan je bestaande kennis ook weer vergroten zodat je meer kennis krijgt. Heb je meer kennis, dan begrijp je nog moeilijkere teksten en daardoor... enz. Deze weg naar boven is de meest belangrijke reden waarom lezen en de zaakvakken hand in hand moeten gaan.

Tot zover misschien weinig nieuws, maar er is een kanttekening. De zaakvakken zijn meer dan een tool om de leesvaardigheid te stimuleren. In de literatuur (en helaas ook vaak in de praktijk) plaatst men een beeld en taalrijke tekst centraal. Een bij de tekst passende kenniscomponent, immers noodzakelijk voor tekstbegrip, wordt gezocht op basis van het onderwerp van de tekst. Ondanks alle aandacht voor de basisvaardigheden is het volgens mij niet de juiste aanpak teksten zo'n prominente plek te geven. Wereldoriëntatie gaat over een ingewikkelde en bovendien deels onzichtbare wereld. Aardrijkskunde, geschiedenis en natuuronderwijs maken de wereld een stukje begrijpelijker door de verbanden die er zijn te laten zien. Je begrijpt de wereld beter als je losse eindjes met elkaar in verband weet te brengen. Een Tweede Wereldoorlog kun je niet begrijpen zonder de Vrede van Versailles na WO I en de situatie tussen Israël en Palestina blijft in nevelen gehuld als je niets weet van WO II.

Dat is waar de zaakvakken over gaan. Het verbinden van losse eindjes. En dat is mijn bezwaar om een losse tekst een centrale plek in de les te geven. Je creëert losse eindjes en maakt de wereld niet begrijpelijker en nauwelijks meer zichtbaar. Ik zal niet snel een tekst geven over een ziggoerat, ook al is er eentje in het nieuws geweest en kan ik een leuke video laten zien in de klas.

Dat is ook de reden dat ik weinig heil zie in brede thema's als 'helden' of 'water'. Hoe breder het thema, hoe makkelijker je rijke teksten kunt vinden. Een tekst over de watersnoodramp, de kringloop van het water, een tekst over dieren in het water, enzovoort. Het is los zand. Het verband is zoek en dat brengt leerlingen niet verder in het begrijpen van de wereld. Er is geen verband tussen een walvis en de watersnoodramp. Ik zie de frons bij sommige van mijn collega's al voor me. Die walvis en de watersnoodramp horen toch ook bij wereldoriëntatie, dat is toch ook nuttige kennis? Jazeker, maar wereldoriëntatie heeft niet als doel zoveel mogelijk brokjes kennis aan te reiken, maar om brokjes kennis aan elkaar te verbinden. Wat mij betreft liever een keuze voor minder en verbonden draden dan verschillende losse eindjes.

Thematisch onderwijs kan prima, maar dan wel inhoudelijk logisch verbonden. Denk even aan die piramide en stel je een thema Egypte voor. Daaraan kun je veel inhoudelijk logisch verbinden. De dodencultus en het geloof natuurlijk, het ontstaan van een staat, het schrift, maar ook de woestijn, het belang van de Nijl en irrigatie. Zonder inhoudelijke samenhang wordt het knelpunt van 2030 dat leerlingen niets meer begrijpen. Wat dat laatste betreft is het al vijf voor twaalf getuige het gebrek aan kennis over de Holocaust bij tieners, om nog maar eens een verbinding te maken met mijn zinnen hierboven.

ZOEK GEEN LES BIJ EEN TEKST, MAAR ZOEK EEN TEKST BIJ DE LES

De zaakvakken moeten niet op de achterbank van leesbevordering meegenomen worden, maar moeten juist leidend zijn in het onderwijs. Niet alleen omdat de zaakvakken eigen te bereiken doelen hebben, maar ook omdat lezen kan meeliften op de vakdidactiek van de wereldoriënterende vakken. Het is een open deur, maar je leest meer als je gemotiveerd bent. Ik durf de wedstrijd wel aan. In groep 7A motiveren we de leerlingen voor een tekst met een leesstrategie en in 7B motiveer ik de leerlingen met vakinhoud.

We willen ook dat leerlingen actief nadenken over dat wat ze lezen. Bij wereldoriëntatie gaat het al lang niet meer om antwoorden zoeken in de tekst, maar om nadenken met een tekst en daar is inmiddels veel didactiek voor ontwikkeld dat ook de leesvaardigheid verder kan helpen. Met opdrachten als een ranking, een odd one out, een levende grafiek, een historische sudoku, een mysterie, met hoge orde denkvragen weten we leerlingen aan het denken te zetten met teksten als bron. En als we dat ook nog doen in een coöperatieve vorm dan kunnen we de trits van motiveren, denken en interactie in één les terug laten komen.

Maar het is geen wedstrijd tussen twee partijen. Lezen en wereldoriëntatie komen uit voor hetzelfde team. Geïntegreerd is niet dat het één in dienst staat van het ander, maar dat je door integratie een hogere opbrengst krijgt. Dan is het wel van belang het paard niet achter de wagen te spannen en juist de kracht van de zaakvakken te gebruiken om het leesonderwijs uit het slop te trekken. Bijkomend voordeel is, dat we hiermee de verschaling van ons onderwijs door de focus op de zogenaamde basisvaardigheden enigszins tenietdoen.

Heb je vragen of mocht je willen horen hoe je deze ideeën in praktijk brengt? Team Mens en Wereld van Hogeschool KPZ wil met alle plezier op je basisschool langskomen. Neem contact op met Ron Meijer via r.meijer@kpz.nl. Dat kan ook samen met een collega van Team Taal. In het nascholingsaanbod Lezen en schrijven in wereldgericht onderwijs krijgt kennisopbouw veel aandacht. Meer weten? Neem contact op met hogeschooldocent Véronique Damoiseaux: v.damoiseaux@kpz.nl

OVER DE AUTEUR

Ron Meijer is hogeschooldocent geschiedenis op Hogeschool KPZ.

WAAR KOMEN STUDENTEN PEDAGOGISCH EDUCATIEF PROFESSIONAL TERECHT? EEN ONDERZOEK NAAR DE INZET IN HET WERKVELD

Hoe zet je Pedagogisch Educatief Professionals in? Welke rollen en taken kan deze professional vervullen? En welke waardering hoort hierbij? Deze vragen waren aanleiding voor het onderzoek van Hogeschool KPZ: De inzet van pedagogisch educatief professionals in domein Kind en Educatie (2023). Deze monitor is een vervolg op het onderzoek uit 2021 dat werd uitgevoerd in opdracht van PACT voor Kindcentra. Niet alleen vertellen studenten en alumni hun visie en ervaringen; het is nu ook de beurt aan werkgevers en HR-medewerkers om hun perspectief te delen. Werkgevers geven aan het soms lastig te vinden welke functie of taken zij de Pedagogisch Educatief Professional kunnen geven. Met de resultaten en voorbeelden uit dit onderzoek kan de opleiding samen met partners uit het werkveld bijdragen aan de beeldvorming, functie en ontwikkeling van deze professionals. In dit artikel worden de bevindingen van het onderzoek samengevat.

In dit onderzoek stond de volgende vraag centraal: *Hoe kunnen Pedagogisch Educatief Professionals worden ingezet in het domein Kind en Educatie?* Om deze vraag te beantwoorden is een digitale vragenlijst afgenomen onder studenten, alumni, HR-medewerkers en werkgevers. Daarnaast zijn er tien interviews afgenomen onder mensen die de vragenlijst hebben ingevuld.

LOOPBAANONTWIKKELING

Veruit de grootste groep alumni en studenten heeft een betaalde baan in de opvang of het onderwijs bij aanvang van de opleiding. Tijdens de looptijd van de opleiding heeft het grootste deel een betaalde praktijkplaats, ook grotendeels in de opvang of het onderwijs.

WAARTOE WORDT DE PEDAGOGISCH EDUCATIEF PROFESSIONAL OPGELEID?

De associate degree Pedagogisch Educatief Professional (ad PEP) van Campus Kind en Educatie (samenwerking Hogeschool KPZ, Hogeschool Viaa, Landstede MBO, MBO Menso Alting en Prokino Kinderopvang) leidt studenten en professionals op voor bestaande en nieuwe beroepsrollen. In deze tweejarige hbo-opleiding worden studenten opgeleid voor functies en rollen binnen het onderwijs, kinderopvang, sociaal werk en jeugdhulp. Tijdens de studie ligt de nadruk op de ontwikkeling in vier beroepsrollen: pedagogisch professional, verbinder, initiator en vormgever. Studenten leren om vanuit specifieke kennis en vaardigheden een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van kinderen van 0 tot 18 jaar en worden zo opgeleid voor de toekomst: professionals die in staat zijn grenzen tussen de domeinen onderwijs, opvang, welzijn en jeugdhulp te overbruggen.

Opvallend is dat geen van de studenten en een zeer kleine groep alumni aangeeft te werken in de sector jeugdhulp en dat er geen alumni of studenten zijn die in sociaal werk werkzaam zijn. Toch zijn er wel degelijk mogelijkheden voor een Pedagogisch Educatief Professional om in de jeugdhulp aan de slag te gaan, zo blijkt ook uit dit voorbeeld van een alumnus:

'Ik ben op dit moment jeugdzorgwerker C (jeugd en gezin-professional). Dit is een hbo-functie met SKJ-registratie, die ik na de ad PEP heb behaald met een EVC-traject. Ik werk op de intensieve dagbehandeling, in een behandelgroep. Hier zitten jongeren die bijna uit huis geplaatst worden en die op dit moment niet naar school gaan of kunnen. Ik doe de behandeling en geef ook 'Rots & Water' (weerbaarheidstraining). Daarnaast ben ik mentor en trajectbegeleider. Ik heb dus ook een 'helikopter view'; ik zet het hele traject neer en doe alles richting de gemeente, bijvoorbeeld verslaglegging en behandelplannen schrijven. Mijn werkzaamheden zijn dus heel divers.'

Na het afronden van de opleiding blijkt dat het overgrote deel van de alumni aan het werk gaat of blijft in het domein kind en educatie. Het grootste deel van de alumni heeft een vaste aanstelling.

Over de doorgroeimogelijkheden van professionals die de ad PEP hebben afgerond, zijn zowel alumni als werkgevers en HR-medewerkers wisselend in hun reactie. Werkgevers zien bijvoorbeeld de volgende (doorgroei)mogelijkheden wat betreft taken en verantwoordelijkheden:

- het intensiveren van samenwerking met andere organisaties;
- het uitbreiden van coachende rollen (bijvoorbeeld als VVE-coach);
- het vervullen van lesgevende taken;
- het op zich nemen van IB-taken;
- leidinggevende taken;
- coördinerende taken (zoals zorgcoördinator);
- het voeren van meer oudergesprekken.

Geconcludeerd kan worden dat Pedagogisch Educatief Professionals breed kunnen worden ingezet en dat er dus geen sprake is van een vastomlijnde functie. Er worden door het werkveld wel mogelijkheden gezien voor taken en verantwoordelijkheden voor deze nieuwe professional, maar er wordt nog geworsteld om deze op een eenduidige manier en met een passende waardering in te schalen in het functiehuis.

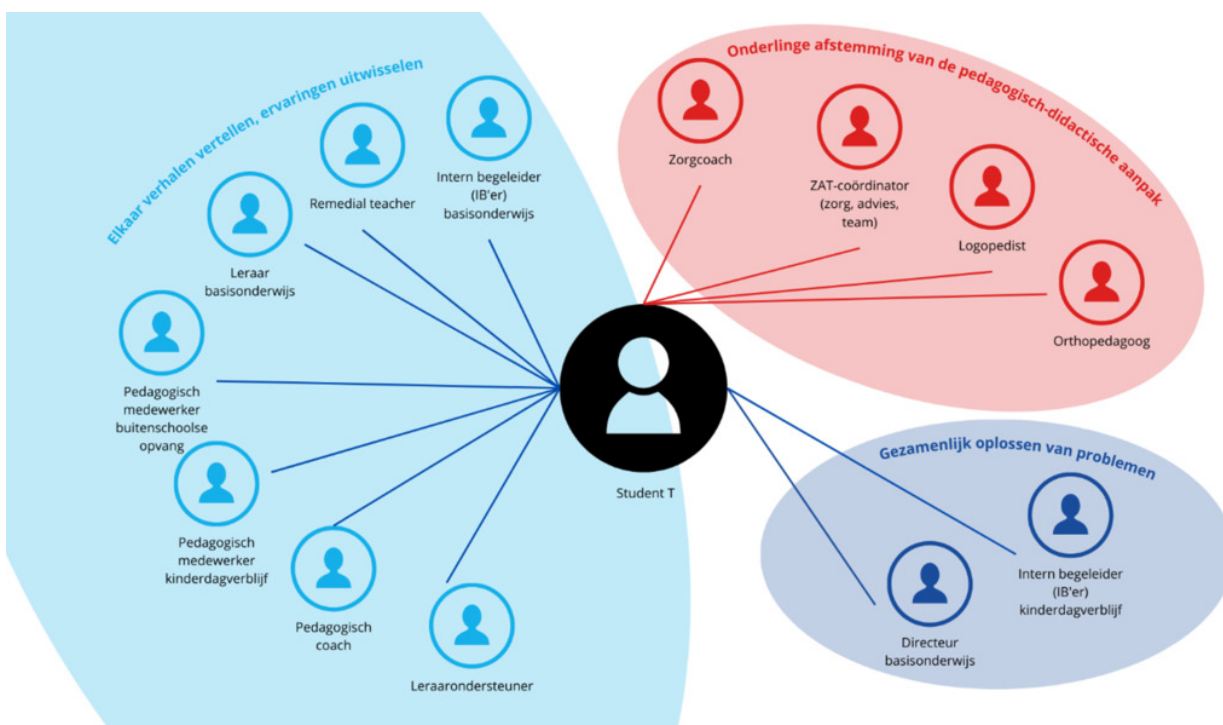
INVULLING HUIDIGE FUNCTIE EN TEVREDENHEID OVER DEZE INVULLING

Een ruime meerderheid van de alumni heeft een betaalde baan. Ruim de helft van hen heeft taken die passen bij de functie van een onderwijsassistent. De grootste groep heeft dus werk in het onderwijs, daarna volgt de opvang en een zeer kleine groep is werkzaam in de zorg. Een kleine, maar opvallende groep alumni vindt een combinatiebaan van bijvoorbeeld het onderwijs en de kinderopvang:

'Ik werk deels in de kinderopvang en in het basisonderwijs van een kindcentrum. Ik sta drie dagen voor de groep (als onderwijsassistent) samen met mijn duo collega's van groep 7. Daarnaast doe ik nog twee middagen de sport-bso. In vakanties werk ik dan volledig voor de opvang; op de bso en sport-bso. Ik zie hierdoor een hele mooie leerlijn en die kan ik ook weer overbrengen. Wat ik op de bso zie, neem ik namelijk weer mee naar school en andersom ook. Zo ben ik een soort verbindende factor in het kindcentrum.'

Werkgevers omschrijven de functie van ad PEP alumni vaker als leraarondersteuner dan als onderwijsassistent. Een opvallende uitkomst, omdat alumni zelf veel vaker taken aangeven die vallen onder de functie van onderwijsassistent. Hetzelfde geldt voor de rol van pedagogisch coach ten opzichte van die van pedagogisch medewerker. Werkgevers noemen de rol van pedagogisch coach net iets vaker dan die van pedagogisch medewerker, terwijl alumni zelf veel vaker de taken van een pedagogisch medewerker noemen. Werkgevers geven vooral aan het lastig te vinden om een passende functie te vinden voor de alumni.

Hoewel we verschillen zien in de functies van Pedagogisch Educatief Professionals, zijn zowel alumni als studenten over het algemeen tevreden tot zeer tevreden over hun functie als het gaat om de uit te voeren werkzaamheden, de samenwerking met collega's en de verantwoordelijkheden die ze krijgen. Zowel alumni als studenten zijn het minst tevreden over de uitdaging van de werkzaamheden en het salaris. Opvallend is dat dit laatste aspect ook wordt genoemd door werkgevers en HR-medewerkers. De studenten en alumni zijn over het algemeen positief over hun relatie met collega's en leidinggevend.

De meeste alumni en studenten zien één of meerdere rollen die worden benadrukt tijdens de opleiding terug in hun werk. Ze geven bijvoorbeeld aan: *'Ik ben pedagogisch professional op mijn werk nu. Ik leg de verbinding met ouders, school en externen. Daarnaast geef ik vorm aan activiteiten en projecten en ik initieer verschillende dingen in de samenwerking met school op weg naar een kindcentrum.'*

Ook werkgevers en HR-medewerkers zien de rollen terug, waarbij opvalt dat ze de pedagogisch professional het vaakst terugzien en dat de rol van vormgever soms zelfs helemaal niet wordt herkend. Geconcludeerd kan worden dat er nog meer bekendheid gegeven mag worden aan deze rollen op organisatie en bestuurlijk niveau en dat deze ook op dit niveau worden vastgelegd in functieomschrijvingen.

TEVREDENHEID OPLEIDING EN DE MATE WAARIN DEZE AANSLUIT BIJ DE HUIDIGE FUNCTIE

Zowel de studenten als de alumni zijn zeer tevreden over de opleiding: de opleiding is breed en verdiepend. En ook vinden ze hetgeen ze leren op de opleiding goed toepasbaar in het werkveld. Bovendien zijn ze enthousiast over de sfeer. En ook op opbouw van de opleiding en de docenten worden positief beoordeeld. Wat opvallend is, is dat alumni en studenten in de opleiding met name de

focus op didactische vaardigheden hebben gemist. Dit is wellicht te verklaren door het feit dat de Pedagogisch Educatief Professionals vaak in het onderwijs worden ingezet en werkzaam zijn als leraarondersteuner of onderwijsassistent. Iets minder vaak, maar ook genoemd is dat er behoefte is aan meer focus in de domeinen kinderopvang en jeugdhulp. Ook is aanbod gemist in coachingsvaardigheden. Tot slot wordt ook meer begeleiding richting het werkveld genoemd, zodat duidelijker wordt hoe je dagelijks werk er uit komt te zien als Pedagogisch Educatief Professional.

In de opleiding is veel aandacht voor interprofessioneel samenwerken. Uit de interviews blijkt dat studenten (meer) in contact komen met professionals uit andere domeinen en proberen 'korte lijntjes te leggen' door opdrachten die ze uitvoeren tijdens de opleiding. Ze leren te kijken naar de mogelijkheden om samenwerking in de omgeving van het kind te bevorderen.

Bovenstaand figuur laat het netwerk van een pedagogisch educatief professional zien. We zien student T, die aangeeft met dertien verschillende professionals contact te hebben. Dit contact is wisselend van aard: van 'elkaar verhalen vertellen en ervaringen uitwisselen' en 'gezamenlijk oplossen van problemen' tot 'onderling afstemmen van de pedagogisch-didactische aanpak'.

VERGELIJKING MET 2021: WAT VALT OP?

Geconcludeerd kan worden dat er tussen 2021 en 2023 geen hele grote veranderingen hebben plaatsgevonden in de studie ad-PEP en in het werkveld. Desondanks kan voorzichtig gesteld worden dat veranderingen die hebben plaatsgevonden een positieve kant op wijzen: naamsbekendheid leraarondersteuner, salaris en steun van de besturen zijn in het werkveld voor de Pedagogisch Educatief Professionals toegenomen.

AANBEVELINGEN EN VERVOLGONDERZOEK

Voor dit onderzoek is antwoord gezocht op de vraag: *Hoe kunnen Pedagogisch Educatief Professionals worden ingezet in het domein Kind en Educatie?* Hieruit is gebleken dat deze professionals vooral in het onderwijs en de kinderopvang worden ingezet en HR-medewerkers en werkgevers soms best worstelen om voor hen een passende functie te vinden.

Het is raadzaam om samen met het werkveld te onderzoeken hoe we deze professionals op een passende manier financieel kunnen waarderen en in de cao kunnen inschalen. Het onderzoek wijst immers uit ze breed inzetbaar zijn. Bovendien blijkt dat er tal van groeimogelijkheden zijn voor deze professionals. Het is dan ook wenselijk dat HR-professionals en werkgevers een proactieve rol op zich nemen en samen met de Pedagogisch Educatief Professionals kijken naar geschikte rollen of functies die aansluiten bij de context van de praktijkplaats en organisatie. Hierbij dienen de kwaliteiten van de professional goed te worden gewogen en moet er aansluiting zijn bij de visie van de organisatie met betrekking tot interprofessionele samenwerking.

Tot slot zou het waardevol zijn om in een vervolgonderzoek op dit thema meer verbinding te zoeken met andere hogescholen. In Nederland zijn momenteel veertien ad PEP-opleidingen (Dijk, 2023). Het zou interessant zijn om de rol van Pedagogisch Educatief Professionals niet alleen regionaal, maar ook landelijk in kaart te brengen voor toekomstig onderzoek.

OVER DE AUTEURS

Emma Nitert is werkzaam als docent bij de associate degree Pedagogisch Educatief Professional op Hogeschool KPZ. Zij doet daarnaast onderzoek vanuit het associate lectoraat Interprofessioneel Samenwerken voor Kansrijke Ontwikkeling bij het Kennis- en Innovatiecentrum van Hogeschool KPZ.

Lianne Post is als junior docent-onderzoeker bij het associate lectoraat Interprofessioneel Samenwerken voor Kansrijke Ontwikkeling verbonden aan het Kennis- en Innovatiecentrum van Hogeschool KPZ. Daarnaast is zij werkzaam als academische leerkracht op NT2-basisschool Het Palet in Almelo.

LITERATUUR

- Dijk, M. (2023). Landelijk opleidingsprofiel Associate degree-opleiding Pedagogisch Educatief Professional. Vereniging Hogescholen. Geraadpleegd op 4 oktober 2023 via: https://www.vereniginghogescholen.nl/system/profiles/documents/000/000/289/original/Landelijk-Opleidingsprofiel-Ad-PEP_-_uploadversie_20-3-2023.pdf?1679327831
- Fukkink, R., & van Verseveld, M. (2020). Inclusive Early Childhood Education and Care: A Longitudinal Study into the Growth of Interprofessional Collaboration. *Journal of Interprofessional Care*, 25, 1-11.

MEER WETEN?

<https://www.kpz.nl/studeren/ad-pedagogisch-educatief-professional/>
Het hele rapport is te lezen via:
<https://www.kpz.nl/wp-content/uploads/2023/12/Onderzoek-inzet-PEP-monitor-2023-1.pdf>

KPZnext voor professionals

Je werkt als leraar, pedagogisch professional of leidinggevende in het onderwijs of kindcentrum. Je wil jezelf blijven ontwikkelen, je kennis verbreden, de diepte in om je op bepaalde gebieden te specialiseren. Je wil ook op de hoogte zijn van de laatste ontwikkelingen binnen jouw vakgebied, niet alleen vandaag, maar ook in de toekomst. Voor al deze wensen biedt KPZnext een opleiding op maat.

Basisbekwaam

Wil je je leidinggevende kwaliteiten (verder) ontwikkelen en deze voortzetten in de praktijk? Ontwikkel je persoonlijke leiderschap. Ontdek praktische vaardigheden om een succesvolle leider te worden. Voer gericht praktijkonderzoek en werkplekopdrachten uit. Dit is waar het om draait tijdens de leiderschapsopleiding Basisbekwaam. In de opleiding wordt de theoretische kennis verbonden aan de praktijk van het werkveld. Praktijkgericht onderzoek en werkplekopdrachten vormen de rode draad in de opleiding.

Kijk voor meer info op
kpz.nl/studeren/basisbekwaam
of scan de QR-code

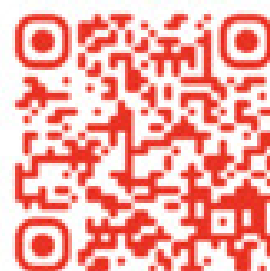

Vakbekwaam

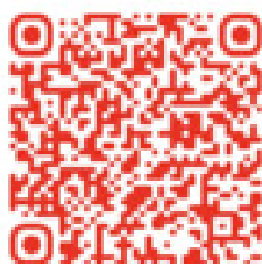
Ben je in het bezit van een diploma Basisbekwaam (of vergelijkbare opleiding) en wil je je leidinggevende kwaliteiten verder ontwikkelen? Start met de opleiding Vakbekwaam. Ontwikkel vaardigheden om succesvol te functioneren als directeur van een school. Leer om professioneel leiding te geven aan je team.

De opleiding verhoogt je vakbekwaamheid als leidinggevende, zodat je in staat bent om professioneel leiding te geven aan je team en onderwijsontwikkelingen van jouw school. Je verbindt theoretische kennis aan het functioneren als directeur in de praktijk.

Kijk voor meer info op
kpz.nl/studeren/vakbekwaam
of scan de QR-code.

ADAPT

Welke differentiatievaardigheden kun jij nog verbeteren? Hoe kun je je les nog beter afstemmen op verschillen tussen leerlingen? Welke differentiatieprincipes zie je in jullie school overall terug? Nieuwsgierig naar ADAPT? Of wil je hiermee aan de slag? Neem contact op voor bijvoorbeeld het laten verzorgen van een lezing, workshop, (team-)training of maatwerktraject volledig afgestemd op jouw team. Kijk voor meer info op kpz.nl/studeren/professioneel-communiceren/ of scan de QR-code

Netwerk Taal

In het netwerk taalcoördinatoren van KPZ kun je jouw ervaringen inbrengen en leren van de ervaringen van andere coördinatoren. Ook worden actuele thema's ingebracht door de deelnemers en de docent van KPZ, Véronique Damoiseaux. Het doel van het netwerk is ervaringen uitwisselen en leren van en met elkaar rondom het onderwerp taal. Hoe geef ik daadwerkelijk invulling aan mijn rol als taalcoördinator? Hoe kan ik me hier verder in ontwikkelen? Ook verdiepen we ons in actuele ontwikkelingen en breiden onze kennis uit op ingebrachte thema's. Kijk voor meer informatie op kpz.nl/studeren/netwerk-taalcoördinatoren/ of scan de QR-code

PROFESSIELE VORMING IN HET NIEUWE CURRICULUM

TOELICHTING OP DE TRANSITIE VAN PPO NAAR PROVO

In een eerder artikel *Veerkracht* schreven we over de integratie van Zingeving, Ethiek en Esthetiek (ZEE) binnen de Persoonlijke en Professionele Ontwikkelingslijn (PPO) op Hogeschool KPZ. In dit artikel bespreken we de voortgang van de ontwikkelingen in het nieuwe curriculum voor de voltijd-opleiding Leraar Basisonderwijs, waarin Professionele Vorming een plek zal krijgen. We lichten het begrip 'vorming' toe op basis van de drieslag van Gert Biesta.

Het vorige artikel sloten we af met de opmerking dat er nagedacht moest worden over een nieuwe naam voor en aankleding van de PPO-lijn. De naam 'PPO' impliceert enigszins dat de persoonlijke en professionele identiteit los van elkaar staan, terwijl definities van professionele identiteit vaak het persoonlijke omvatten (je neemt jezelf als persoon altijd mee in je professie).

Marieke Pillen (2013) hanteert bijvoorbeeld de volgende definitie van professionele identiteitsontwikkeling (gebaseerd op Beijaard et al, 2004, Olsen, 2010 en Lipka & Brinthaupt, 1999): *'Professional identity development is the process of integrating personal knowledge, beliefs, attitudes, norms and values on the one hand, and professional demands from teacher education institutes and schools, including broadly accepted values and standards about teaching, on the other'.*

De persoonlijke en professionele kant van het-leraar-worden-en-zijn wordt in deze definitie gecombineerd. Volgens Pauw, Lint, Gemmink, Jongstra en Pillen is professionele identiteit geen onveranderlijke modus, maar een doorgaand *ontwikkelingsproces* dat zich uit in de onderwijspraktijk (Pauw, Lint, Gemmink, Jongstra & Pillen, 2017, p. 15).

Maar wat betekent dat eigenlijk concreet: het ontwikkelen van een professionele identiteit? En is 'ontwikkeling' hierbij de juiste term? Om dit nader te onderzoeken maken we gebruik van Biesta's denken hierover.

LEREN, ONTWIKKELEN OF VORMEN?

Volgens Biesta dient het onderwijs zorg te dragen voor kwalificatie, socialisatie en subjectificatie. Het onderwijs heeft met betrekking tot deze drieslag een grote verantwoordelijkheid. Goed onderwijs beperkt zich niet tot enkel rekenen, taal of persoonsvorming, maar zorgt ervoor dat de drieslag in balans is om op die manier zowel kind als samenleving te dienen (Biesta, 2015, p. 57). Door deze balans waarborg je zowel de overdracht als verwerving van inhoud, het verhouden tot tradities en de vorming van de persoon. Maar hoe verkrijgen we deze balans in ons onderwijs?

Biesta (2015) geeft drie antwoorden.

Het eerste is dat het onderwijs draait om *leren* en alles moet erop gericht zijn om het leren van kinderen en jongeren te ondersteunen, te bevorderen en te faciliteren. Het tweede antwoord is dat het onderwijs de taak heeft de *ontwikkeling* van kinderen en jongeren te begeleiden om ontplooiing na te streven, zodat de talenten van jongeren en kinderen tot ontwikkeling worden gebracht. Het derde antwoord is dat het onderwijs zou moeten gaan om *vorming*. De eerste twee antwoorden zijn doorgaans populairder dan het laatste antwoord, omdat kwalificatie en socialisatie beter met bepaalde meetinstrumenten in kaart is te brengen dan subjectificatie, dat sterk leunt op de interpretatie van het subject door zichzelf en de leraar. Volgens Biesta draait het onderwijs vooral om de ontmoeting van het kind en de wereld; hoe het kind in de wereld komt. Dit is niet alleen een proces dat met het kind te maken heeft (en daarom is het niet een eenzijdig ontwikkelproces), maar wordt er binnen de gewenste onderwijssituatie expliciet aandacht besteed aan zowel de natuurlijke en sociale wereld als de plaats waar mensen kunnen bestaan en uiteindelijk moeten bestaan...

Onderwijs zou niet enkel kindgericht of leerstofgericht moeten zijn, maar wereldgericht. We vermoeden op basis van feedback van studenten dat juist binnen het wereldgerichte er op Hogeschool KPZ nog iets te winnen valt en dat Professionele Vorming (PROVO) een lijn kan zijn om deze terreinwinst te boeken (Hogeschool KPZ, 2023).

De student vormt zichzelf in dit geval niet alleen in relatie tot het kind en de kaders van de klas, maar weet deze steeds binnen een veranderende wereld te verstaan.

De taal van leren en de taal van ontwikkelen zijn samen niet afdoende om de onderwijs-essenties te borgen. Biesta concludeert in zijn artikel dat vorming tot volwassen-in-de-wereld-zijn het richtinggevend principe voor onderwijs en opvoeding in onze tijd zou moeten zijn, wat wij als ontwikkelaars van PROVO binnen Hogeschool KPZ dus onderschrijven.

VORMINGSBENADERING BIESTA

Subjectificatie is het proces van ontwikkelen of vormen van de identiteit waarin de leerling of de student zich leert te verhouden tot zijn eigen subject-zijn en daaraan verbonden vrijheid. Dit proces is niet tot nauwelijks te sturen. Je kunt hooguit voorwaarden scheppen in de lespraktijk. De verschillende waarden die samenhangen met subjectificatie zijn autonomie, emotionaliteit en sociaal engagement. Autonomie betreft het vermogen van individuen om autonome keuzes te maken en verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen leven. Emotionaliteit betreft het erkennen en begrijpen van emoties als een essentieel onderdeel van het mens-zijn. Sociaal engagement betreft de betrokkenheid bij de bredere samenleving en het besef van de verantwoordelijkheden die daarmee gepaard gaan. Dit is een individueel proces dat zich lastig laat vertalen naar een 'standaard' curriculum of zich als geïsoleerd deelaspect laat inbedden in het curriculum.

Het vereist integrale en doorlopende ruimte binnen het onderwijs voor studenten om te verkennen, te experimenteren en betekenis te creëren. Het gaat niet alleen om het verwerven van kennis, maar ook om het begrijpen en articuleren van persoonlijke waarden en overtuigingen. Biesta benadrukt dat onderwijsinstellingen niet moeten proberen studenten in een bepaalde richting te duwen, maar eerder een open ruimte moeten creëren waarin studenten hun eigen identiteit kunnen vormgeven (Biesta, 2013).

TUSSENTIJD

In dit besef is er dus ook geen uitgekristalliseerde eindbestemming voor de student als het gaat over vorming. Als docenten kunnen we het proces waarin de student als vrij, verantwoordelijk en volwassen subject in de wereld probeert te staan ondersteunen. Daarbij gaat het er uiteindelijk om wat we met onze identiteit doen en niet alleen welke identiteit we hebben.

Of om in KPZ-taal te spreken: niet alleen de leraar met een 'eigen kleur' maar een leraar die kan kleuren.

Tutoraat en ZEE hebben beiden hun eigen invalshoek in de PROVO-lijn en juist het aspect van subjectificatie waarover Biesta spreekt, krijgt een sterker accent binnen PROVO. PROVO probeert ruimte te scheppen voor wat Hannah Arendt de 'tussentijd' noemt (Arendt in: Berding, 2018) en kan daarmee gezien worden als tussenruimte tussen private ruimte (thuis, familie) en publieke ruimte (school).

Het is belangrijk dat het onderwijs veilige ruimtes creëert om tot zelfreflectie en denken te komen. Juist binnen ZEE wordt deze ruimte voor studenten gemaakt; ruimte om stil te kunnen staan bij wat we meemaken. Om te praten, zonder direct problemen op te willen lossen. Om in dialoog te delen wat ons raakt, wat ons verwondert. Het gaat daarbij om meer dan ruimte maken om na te denken, maar ook om wat we voelen en willen. De rol van subjectivering in Biesta's theorie benadrukt dus de noodzaak van het onderwijs om ruimte te creëren waarin individuen niet alleen leren over de wereld om hen heen, maar ook over zichzelf. Het doel is niet alleen het opleiden van bekwame professionals, maar ook van kritische denkers en ethisch bewuste individuen die in staat zijn tot zelfreflectie en betrokkenheid bij de samenleving. Subjectivering in Biesta's theorie plaatst ontwikkeling binnen de context van persoonlijke groei, zelfontdekking en het streven naar een betekenisvol leven.

PROFESSIELE VORMING IN HET NIEUWE CURRICULUM

Op basis van deze heroriëntatie op onze gezamenlijke duiding van de brede professionele basis kan PPO (en ZEE) op hogeschool KPZ verder ontwikkeld worden. In het nieuwe curriculum wordt ten eerste de definitie van Pillen (2013) als uitgangspunt genomen en wordt er dus gekozen voor 'professioneel' in plaats van 'persoonlijk en professioneel' (omdat de definitie het persoonlijke al omvat). Ten tweede wordt er gekozen voor 'vorming' in plaats van 'ontwikkeling' om een minder eenzijdig of neutrale betekenis te geven aan een proces dat in eerste instantie een activerend en zelfgestuurd proces is van de lerende. 'Vorming' dekt weliswaar hetzelfde als 'ontwikkeling', maar beoogt tegelijkertijd meer dan 'ontwikkeling' alleen. Wanneer we deze twee uitgangspunten combineren, ontstaat de nieuwe naam Professionele Vorming (afkorting binnen Hogeschool KPZ: PROVO). In een volgend artikel willen we meer duidelijkheid geven over de toepassing van de inhoud van de nieuwe PROVO-lijn.

OVER DE AUTEURS

Derko Laan is hogeschooldocent ZEE op Hogeschool KPZ.

Hein van den Berg is hogeschooldocent ZEE op Hogeschool KPZ.

Grethe Koster is hogeschooldocent pedagogiek/onderwijskunde op Hogeschool KPZ.

LITERATUUR

Beijaard, D., Meijer, P. C., & Verloop, N.

(2004). Reconsidering research on teachers' professional identity. *Teaching and Teacher Education*, 20(2), 107-128.

Berding, J. (2018, 10 september). *Hannah Arendt en de school als tussenruimte: 'onderwijs is er niet om de wereld te verbeteren, maar om cultuur door te geven'*. Stichting Nivoz.

Geraadpleegd via: Nivoz | Hannah Arendt en de school als tussenruimte: 'Onderwijs is er niet om de wereld te verbeteren, maar om cultuur door te geven.'

Biesta, G. (2015). Wereldgericht onderwijs, vorming tot volwassenheid. *De Nieuwe Meso*, 3, 54-61.

Hogeschool KPZ. (2023). Onderzoeksrapportage Persoonlijke en Professionele Ontwikkeling. Zwolle: Hogeschool KPZ.

Lipka, R. P., & Brinthaup, Th. M. (Eds.) (1999). *The role of self in teacher development*. New York, NY: State University of New York Press.

Olsen, B. (2010). *Teaching for success. Developing your teacher identity in today's classroom*. Boulder/London: Paradigm Publishers

Pauw, I., Lint van, P., Gemmink, M., Jongstra, W en Pillen, M. (2017). *Een leraar als geen ander, ontwikkeling van professionele identiteit van leraren door verhalen*. Garant.

Pillen, M. T. (2013). *Professional identity tensions of beginning teachers*. [Dissertatie]. Eindhoven: Eindhoven School of Education.

AGENDA

6 APRIL 2024

OPEN DAG

Tijdens de open dag zijn belangstellenden voor bachelor Leraar Basisonderwijs (voltijd, deeltijd, deeltijd verkort) en de associate degree Pedagogisch Educatief Professional van harte welkom.

Tijd: 10:00 - 13:30 uur

Locatie: KPZ

Aanmelden: www.kpz.nl

29 MEI 2024

OPEN DAG

Tijdens de open avond zijn belangstellenden voor bachelor Leraar Basisonderwijs (voltijd, deeltijd, deeltijd verkort) en de associate degree Pedagogisch Educatief Professional van harte welkom.

Tijd: 18:00 - 21:30 uur

Locatie: KPZ

Aanmelden: www.kpz.nl

27 MAART EN 29 MEI
2024

NETWERKBIJENKOMST TAALCOÖRDINATOREN

Tijd: 15.00 - 17.30 uur

Locatie: KPZ

Aanmelden:

**[www.kpz.nl/studeren/
netwerk-taalcoördinatoren](http://www.kpz.nl/studeren/netwerk-taalcoördinatoren)**

REDACTIE VEERKRACHT

Véronique Damoiseaux
Hogeschooldocent Taal
Eindredacteur

Daniëlle Renirie
Adviseur Communicatie

Gea van der Stouwe
Adviseur Marketing en Communicatie

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van de bijdragen ligt uitsluitend bij de desbetreffende auteur(s). De redactie is verantwoordelijk voor selectie en plaatsing. De redactie behoudt zich het recht om wijzigingen in de tekst aan te brengen. Deze wijzigingen kunnen betrekking hebben op: de inhoudelijke kwaliteit, de bruikbaarheid voor de doelgroep en de helderheid in opbouw en formulering

DESIGN

True Communications

VORMGEVING

Afdeling Communicatie KPZ

FOTOGRAFIE

Korinne Fotografie: cover
Mariëlle Elburg: p. 3
Stichting Theole: p. 14, 15, 16
Boukje Bruins: p. 23, 24
Ernst Meijer: p. 26, 27
Theo Smits: p. 33, 36

Hogeschool KPZ
Ten oeverstraat 68
8012 EW Zwolle
038 4217425
info@kpz.nl
www.kpz.nl

PORTRET

SANNE KUIPER

WOONPLAATS:	Heino
AFGESTUDEERD:	2008 op Hogeschool KPZ
WERKZAAM:	Leraar VSO, trainer Autisme belevingscircuit, gezinscoach
LOOPBAAN:	Docent SO Ambelt, docent VSO Ambelt, trainer Autisme belevingscircuit, gezinscoach

Op de basisschool mocht ik elke vrijdagmiddag helpen op een cluster 3 school. Hier genoot ik erg van. Op de middelbare school hielp ik jaarlijks bij de open dag. Ik vond het geweldig om uitleg te geven aan anderen. Mijn geschiedenisdocent gaf me toen terug dat ik dat heel goed deed. Dat heeft me aan het denken gezet en op mijn dertiende wist ik het zeker: ik wilde het onderwijs in. Ik werk nu in het speciaal onderwijs. Ik heb altijd mijn onderwijs zoveel mogelijk aangepast aan wat de leerling als uniek persoon nodig had, zodat iedere leerling tot bloei kan komen. Ik vind dit voor alle leerlingen belangrijk, maar zeker voor de leerlingen op het speciaal onderwijs die ik les mag geven.

Ik deed de pabo op KPZ en heb daar veel goeie herinneringen aan. Na schooltijd bleef ik vaak nog hangen bij Pauline van de receptie of bij Nicky in de keuken en ik kreeg dan een restje eten mee voor 's avonds. De studiereizen naar Rome, Egypte en Taizé, de PR-commissie; de gezelligheid en de bereidheid van docenten en medewerkers om je te helpen,

op het moment dat je vastliep op stage, of wanneer er een kamer in Zwolle gezocht moest worden, of even kletsen met medewerkers of medestudenten als het gewoon je dag niet was. De pabo voelde als een tweede thuis; ik was er veel en graag.

Na de pabo ben ik gelijk de Master SEN gaan doen aan Hogeschool Fontys. Daarna heb ik nog de opleiding tot counselor/coach gevolgd. Ik heb verschillende cursussen bij Martine Delfos gevolgd, een autisme-opleiding in Gent en een aantal cursussen communicatie.

Ik geef op dit moment les aan jongvolwassenen met autisme op havo/vwo niveau en coach deze leerlingen ook. Zij gaan zonder diploma van school af. Ik wil graag een lesprogramma ontwikkelen dat bij hen aansluit. Ik vind het wel belangrijk dat ze vakken volgen, maar ook dat ze wegwijs worden gemaakt in de maatschappij en sociale vaardigheden ontwikkelen. Wat hebben zij nodig om zich staande te houden? Op wat voor werkplekken kunnen ze terecht? Ik vind het belangrijk om me in te zetten voor gelijke kansen.

Ook als je door bijvoorbeeld autisme iets moeilijker mee kunt komen. Naast lesgeven, geef ik ook nog trainingen aan schoolteams aan de hand van het autisme-belevingscircuit en ik coach gezinnen waarbinnen autisme voorkomt.

Een hoogtepunt is elk jaar weer de diploma-uitreiking. Vorig jaar kreeg ik van één van mijn leerlingen terug dat ze me niet meer nodig had in haar leven. Dan schieten de tranen in mijn ogen. Een volwassen geworden jonge dame, die ik 5 jaar mocht begeleiden. Binnengekomen met een trauma in het onderwijs. Weer tot bloei gekomen, ontwikkeling doorgemaakt en uitgestroomd naar een mooie werkplek; dat ze mij niet meer nodig had was het grootste compliment dat ik kon krijgen.

Ik wens KPZ toe dat ze studenten blijven zien zoals ze altijd al deden. Als uniek individu. Dat ze de lat hoog blijven leggen voor studenten. Dit heeft mij op vele momenten in mijn onderwijscarrière al geholpen. Het heeft ervoor gezorgd dat ik altijd het beste uit mezelf blijf halen.